

Univerzita Hradec Králové
Pedagogická fakulta
Katedra českého jazyka a literatury

Československý underground ve 2. polovině 20. století

Bakalářská práce

Autor: Kristýna Kubíková
Studijní program: B7310 – Filologie
Studijní obor: Jazyková a literární kultura
Vedoucí práce: Mgr. Tomáš Rell

Zadání bakalářské práce

Autor: Kristýna Kubíková

Studium: P19P0273

Studijní program: B7310 Filologie

Studijní obor: Jazyková a literární kultura

Název bakalářské práce: Československý underground ve 2. polovině 20. století

Název bakalářské práce AJ: Czechoslovak underground in the second half of the 20th century

Cíl, metody, literatura, předpoklady:

Bakalářská práce se zabývá československou undergroundovou literaturou 2. poloviny 20. století. Teoretická část nastiňuje atmosféru této doby a poukazuje na nejvýznamnější autory československého undergroundu (například Egon Bondy a Ivan Martin Jirous). Praktická část se zaměřuje na analýzu a interpretaci děl výše uvedených autorů.

JANOUŠEK, Pavel. *Přehledné dějiny české literatury 1945-1989*. Praha, Academia, 2012. 487 s.

PILAŘ, Martin. *Underground: kapitoly o českém národním undergroundu*. Brno, Host, 1999. 177 s.

RIEDEL, Jaroslav. *Plastic people a český underground*. Praha, Galén, 2016. 476 s.

BONDY, Egon. *Pracovní analýza a jiné texty*. Praha, Filosofia, 2017. 410 s.

ŠVEHLA, Marek. *Magor a jeho doba: život Ivana M. Jirouse*. Praha, Torst, 2017. 574 s.

Garantující pracoviště: Katedra českého jazyka a literatury,
Pedagogická fakulta

Vedoucí práce: Mgr. Tomáš Rell

Oponent: Mgr. Michal Čuřín, Ph.D.

Datum zadání závěrečné práce: 12.11.2020

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci na téma „Československý underground ve 2. polovině 20. století“ vypracovala samostatně pod vedením vedoucího bakalářské práce a s použitím uvedené literatury a pramenů.

V Hradci Králové dne 23. 3. 2022

.....

Kristýna Kubíková

Poděkování

Touto cestou bych ráda poděkovala vedoucímu bakalářské práce Mgr. Tomáši Rellovi za odborné vedení, cenné rady a za vstřícný a ochotný přístup při konzultacích poskytnutých ke zpracování této práce.

Anotace

KUBÍKOVÁ, Kristýna. *Československý underground ve 2. polovině 20. století*. Hradec Králové, 2022. Bakalářská práce. Pedagogická fakulta Univerzity Hradec Králové. Vedoucí práce Mgr. Tomáš Rell.

Bakalářská práce se zabývá československou undergroundovou literaturou 2. poloviny 20. století. Teoretická část nastiňuje atmosféru této doby a poukazuje na nejvýznamnější autory československého undergroundu (například Egon Bondy a Ivan Martin Jirous). Praktická část se zaměřuje na analýzu a interpretaci děl výše uvedených autorů.

Klíčová slova: underground, poezie, Československo, subkultura

Abstract

KUBÍKOVÁ, Kristýna. *Czechoslovak underground in the second half of the 20th century*. Hradec Králové, 2022. Bachelor thesis. University of Hradec Králové, Pedagogical Faculty. Thesis supervisor Mgr. Tomáš Rell.

The Bachelor thesis concerns the Czechoslovak underground literature of the second half of the 20th century. The theoretical section outlines the period's context and points out the most significant authors of the Czechoslovak underground (e.g. Egon Bondy and Ivan Martin Jirous). The practical section focuses on the analysis and interpretation of the authors mentioned above.

Keywords: underground, poetry, Czechoslovakia, subculture

Obsah

Úvod	9
1. Teoretická část	11
1.1 Historický kontext.....	11
1.1.1 Léta 1948–1958.....	11
1.1.2 Léta 1958–1969.....	12
1.1.3 Léta 1969–1989.....	13
1.2. Underground	14
1.2.1 Terminologie.....	14
1.2.2 Dílčí období undergroundu	15
1.3 Egon Bondy.....	23
1.3.1 Život.....	23
1.3.2 Dílo.....	25
1.4 Ivan Martin Jirous	26
1.4.1 Život.....	26
1.4.2 Dílo.....	28
2. Praktická část	31
2.1 Deník dívky, která hledá Egona Bondyho (E. Bondy).....	31
2.1.1 Představení díla	31
2.1.2 Erotické motivy.....	33
2.1.3 Lyrický subjekt.....	34
2.1.4 Kritika komunistického režimu.....	36
2.1.5 Intertextualita	37
2.1.6 Mytické prvky	38
2.2 Magorovy labutí písně (I. M. Jirous)	40
2.2.1 Představení díla	40
2.2.2 Kompozice	40

2.2.3 Motiv víry	45
2.2.4 Odkazy a intertextualita	47
2.2.5 Autentičnost vyjadřování a hra se slovy	49
2.3 Závěr praktické části	50
3. Projektová část	52
3.1 Představení projektu a jeho cíl	52
3.2 Organizace literární stezky	52
3.2.1 Naplánování trasy.....	52
3.2.2 Spolupráce.....	54
3.2.3 Propagace	55
3.2.4 Finanční plán.....	56
3.2.5 Myšlenka realizace projektu	57
3.3 Dětský projekt	57
3.3.1 Naplánování trasy.....	58
3.4 SWOT analýza	59
3.4.1 Vnitřní analýza projektu.....	59
3.4.2 Analýza vnějších vlivů.....	60
Závěr	61
Seznam použité literatury.....	63
Primární literatura	63
Sekundární literatura	63
Internetové zdroje.....	64
Seznam obrázků	66

Úvod

Téma undergroundové literatury jsem si zvolila především z důvodu mého zájmu o undergroundovou kulturu a ze snahy dozvědět se více o rozvoji této kultury v kontextu s politickou situací ve druhé polovině 20. století na území tehdejšího Československa.

Předmětem mého zájmu je undergroundová literatura, konkrétněji poezie, z období Československa. Zároveň bych se v práci chtěla zaměřit na celkový historický kontext doby a na život a dílo dvou konkrétních undergroundových tvůrců – Egona Bondyho a Ivana Martina Jirouse.

Cílem bakalářské práce je sledovat jednotlivé vývojové tendence československé undergroundové literatury a kultury obecně od jejího počátku až do osmdesátých let 20. století s podrobnějším zaměřením na život a dílo Egona Bondyho a Ivana Martina Jirouse.

První kapitola teoretické části pojednává o historickém kontextu doby v Československu od počátku padesátých let do sametové revoluce.

Ve druhé kapitole se věnuji nejprve pojmu underground obecně, jeho vzniku, terminologii a významu, v jakém je chápán v kontextu s undergroundovou kulturou v tehdejší Československu. Následně se dopodrobna zaměřuji na dílčí období československého undergroundu, počínaje přípravným obdobím na konci čtyřicátých let až po osmdesátá léta 20. století. Tato část bakalářské práce pojednává nejen o poezii, ale také o dalším umění, které je s touto kulturou úzce spjaté, o bigbítové hudbě (jedna podkapitola se např. věnuje významné undergroundové bigbítové skupině The Plastic People of the Universe). Poslední kapitoly teoretické části jsou věnované životu a dílu Egona Bondyho a Ivana Martina Jirouse.

Praktická část bakalářské práce spočívá v interpretaci dvou básnických děl. V první polovině se jedná o básnickou skladbu *Deník dívky, která hledá Egona Bondyho* od Egona Bondyho. V této básnické skladbě si všímám převážně užití erotických motivů, pojetí a charakteristiky lyrického subjektu, kritiky komunistického režimu, intertextuality a mytických prvků.

V druhé polovině praktické části je středem zájmu básnická sbírka od Ivana Martina Jirouse *Magorovy labutí básně*. U její interpretace se soustředím hlavně na motiv víry, který je důležitým aspektem sbírky, dále na celkovou kompozici díla a na básníkovu osobité vyjadřování. V závěru praktické části v těchto dílech vyhledávám znaky a motivy příznačné pro undergroundovou kulturu obecně.

Poslední částí bakalářské práce je část projektová. V té stručně představím projekt, který jsem v souvislosti s tímto tématem vymyslela. Jedná se o organizaci literární stezky ve východočeském maloměstě Chocni. V projektové části se zaměřím na procesy, jež by mohly vést k její následné realizaci.

1. Teoretická část

1.1 Historický kontext

1.1.1 Léta 1948–1958

Nástupem totalitního režimu po únorovém převratu v roce 1948 ze společnosti postupně vymizely veškeré myšlenky na svobodnou uměleckou tvorbu. Všechny sféry života byly vystaveny radikálním změnám a podrobeny tzv. „čistkám“. Literární a kulturní oblast byla redukována, spisovatelské a kulturní organizace, které se odmítly podřídit Syndikátu českých spisovatelů, byly zakázány. V této době byl významný exil, ve kterém značná část osobností nucených opustit Československo uplatňovala svou vizi nezávislé literární tvorby.¹

Komunistická strana „*umění chápe především jako politickovýchovnou aktivitu, jejímž smyslem je získávat společnost pro výstavbu socialismu a přesvědčovat ji o správnosti nastoupené cesty.*“² Postupem času se v literatuře stal akceptovatelným pouze socialistický realismus, který český novinář, politik a spisovatel Jan Drda na ustavujícím sjezdu Svazu československých spisovatelů (1949) definoval jako „*směr, který vychází ze sepětí umělců s pracovním úsilím v hospodářské oblasti a zároveň předpokládá podřízení tvůrčího subjektu vyšším kolektivním zájmům (tj. budování socialismu) i umělcovu osobní ideovou a politickou angažovanost.*“³ V české literatuře se utvořily tři proudy – oficiální, exilový a samizdat.⁴

V druhé polovině padesátých let, po odhalení tzv. kultu Stalinovy osobnosti, se kulturní život začal rozvolňovat a publikovat opět začali i autoři, kteří byli doposud v postranní (Jan Grossman, Václav Černý, Jiří Kolář, Vladimír Holan aj.).⁵

---

¹ JANOUŠEK, Pavel a kol. *Přehledné dějiny české literatury 1945-1989*. Praha: Academia, 2012. ISBN 978-80-200-2057-4.

² Tamtéž, s. 89.

³ Tamtéž, s. 90.

⁴ Tamtéž.

⁵ Tamtéž.

1.1.2 Léta 1958–1969

V letech 1958–1969 nastal v československé kultuře a zároveň i v ostatních sférách života proces liberalizace. Postupná diferenciacie vnímání marxismu a přístupu k němu vedla k rozdělení na dva proudy – zastánci striktního marxismu a názorově otevřenější skupina. Značná část veřejných příznivců komunistického režimu postupně vystřízlivěla ze svého ideologického přesvědčení a její víra v režim se vytrácela.⁶

Rozvolňování napomohlo výraznému rozkvětu literárního života, ve kterém byl opět prostor pro některé dříve odmítané a zakázané autory a umělecké směry. Spisovatelé se začali stavět do opozice vůči politikům, kteří se snažili zabránit probíhajícímu rozvolňování, a rozpoutali polemiku s vedením strany. S odlišnými názorovými postoji se potýkali také členové Svazu československých spisovatelů, v něm se střetávali autoři sympatizující s liberalizací a autoři, kteří si přáli udržet funkci svazu jakožto orgánu dodržujícího přísný dohled nad celou literární sférou a stávající situaci odmítali.⁷

I přes to, že většina členů Svazu československých spisovatelů považovala socialismus za správný a nadčasový, od druhé poloviny šedesátých let odmítali spisovatelé přistupovat na restrikce Ústředního výboru KSČ.⁸ V roce 1968 se událo tzv. pražské jaro, které mělo být „*pokusem propojit ideál socialismu s demokracií*.“⁹ Veřejné mínění ovlivňovali členové Klubu kritického myšlení (např. Václav Havel, Milan Kundera, Ivan Sviták), který polemizoval a upozorňoval na problémy tehdejšího kulturního a politického světa. Výrazným počinem této doby byl i manifest Dva tisíce slov sepsaný Ludvíkem Vaculíkem a uveřejněný 27. června 1968 v Literárních listech, který vedení strany KSČ považovalo za radikální a provokativní jednání vyzývající k občanským nepokojům. Vše vyústilo 21. srpna 1968 obsazením

---

⁶ JANOUŠEK, Pavel a kol. *Přehledné dějiny české literatury 1945-1989*. Praha: Academia, 2012. ISBN 978-80-200-2057-4.

⁷ Tamtéž.

⁸ Tamtéž

⁹ Tamtéž, s. 179.

Československa vojsky pěti států Varšavské smlouvy a tím nastalo období normalizace.¹⁰

1.1.3 Léta 1969–1989

Období normalizace nastalo od roku 1969 a jde o „*několikafázový proces, během něhož se té části KSČ, která se rozhodla opřít svou pozici o okupační vojska a hájit ortodoxně pojatý model socialismu prosazovaný Sovětským svazem, podařilo obnovit mocenský monopol.*“¹¹ Od počátku sedmdesátých let se ve společnosti utvořily dva zásadní tábory lidí – sympatizanti s režimem a normalizací, proti nimž se stavěli odpůrci režimu (mezi odpůrce patřili i vyznavači undergroundu). Mezi těmito názorovými protipóly se nacházeli občané, kteří s někdejšími režimem nesouhlasili, ale svůj odpor nedávali veřejně najevo.¹²

Za viníky událostí okolo pražského jara byli považováni spisovatelé a umělci, a proto měla normalizace silný dopad na kulturní sféru, ta byla vystavena cenzuře. V oficiálním proudu literatury se dávala přednost osobním názorům a pohledům autora před jeho tvorbou a poetikou. Stále byl na vrcholu socialistický realismus a jakákoliv kritika režimu byla nepřístupná. Politická a tvůrčí opozice se snažila nalézt oporu a východisko z této nepříznivé doby ve strojopisných samizdatech a v rozrůstající se exilové literatuře. Disidenti si postupem času vytvořili vlastní komunikační prostor, ke kterému se hlásila řada různorodých umělců, kritiků a teoretiků. Patřili sem např. umělci hlásící se k surrealismu, příslušníci tzv. šedé zóny (kolísající na hranici oficiální sféry), anebo např. folkoví písničkáři. Dalším významným odvětvím neoficiální sféry byl underground.¹³

---

¹⁰ JANOUŠEK, Pavel a kol. *Přehledné dějiny české literatury 1945-1989*. Praha: Academia, 2012. ISBN 978-80-200-2057-4.

¹¹ Tamtéž, s. 293.

¹² Tamtéž.

¹³ Tamtéž.

1.2. Underground

1.2.1 Terminologie

Poprvé byl termín underground použit koncem padesátých let dvacátého století ve spojitosti s americkým undergroundovým filmem. Tvůrci, kteří byli s tímto obdobím spjati (např. Andy Warhol, Jack Smith nebo Jonas Mekas), takto vyjádřili svou snahu ohradit se vůči oficiální sféře kultury, kritiky a médií. Francouzský umělec Marcel Duchamp následně tento termín použil při své přednášce roku 1965, kde vyjádřil svou vizi undergroundového umělce jakožto umělce budoucnosti, který se svou tvorbou a bytím obecně kolísá „na okraji společnosti, na okraji jejího zájmu“.¹⁴ Na území Československa tento termín poprvé použil Ivan Martin Jirous ve své *Zprávě o třetím hudebním obrození* (1976).

Slovo „underground“ pochází z angličtiny a v českém překladu znamená „podzemí“. Undergroundová literatura zpravidla jde proti své době a proti jejím kulturním a politickým konvencím. O specifikaci undergroundu v souvislosti s českým kulturním prostředím se ve své knize pokouší literární historik Martin Pilař, který upozorňuje na často chybné a nepřesné používání pojmů „disident“ a „underground“.¹⁵

Slovem „disident“ se „od 60.–70. let běžně označují občané komunistických režimů, kteří otevřeně nesouhlasí s totalitním státním zřízením.“¹⁶ Definovat český underground už zdaleka není tak snadné, protože studie o tomto kulturním fenoménu jsou teprve v raných začátcích. Pilař se ve své knize opírá o diplomovou práci Johanny Possetové, v ní autorka vystihla několik charakteristických rysů českého undergroundu. Mezi ně patří:

- vytváření nezávislé kultury a odmítnutí establishmentu
- odmítání nátlaku – to podle Pilaře tkví v absolutní ignoraci establishmentu

---

¹⁴ RAUVOLF, Josef. *Underground – společenství invalidních sourozenců* [online]. 23. 7. 2015 [cit. 2021-11-05]. Dostupné z: <https://www.moderni-dejiny.cz/clanek/underground-spolecenstvi-invalidnich-sourozencu/>.

¹⁵ PILAŘ, Martin. *Underground: Kapitoly o českém literárním undergroundu*. Brno: Host, 2002. ISBN 80-86055-67-1.

¹⁶ Tamtéž, s. 23.

- odmítnutí závazného uměleckého programu
- v životě je kladen důraz na autentičnost (alternativní životní formy) – dle Pilaře se jednalo hlavně o přesvědčení o své vlastní individualitě – je podle něho důležité nezaměňovat undergroundové hnutí např. s hnutím hippies
- autentičnost v tvorbě – podle Pilaře to nebyl zásadní rys hnutí, spíše jeho přirozenost – značná část undergroundového hnutí byla tvořena dělníky bez tvůrčích ambic, pro které bylo užívání hovorového jazyka a slangu přirozené
- vymezení vůči totalitním strukturám – Pilař tento bod nepovažuje za čistě pravdivý, protože kdyby se jednalo pouze o vymezení vůči totalitním strukturám, underground by zanikl hned po roce 1989, což se nestalo – jedná se podle něho spíše o kritizování establishmentu a jeho hodnot
- odklon od společenských norem¹⁷

1.2.2 Dílčí období undergroundu

1.2.2.1 Přípravné období

Počátek českého literárního undergroundu je možné datovat lety 1948–1953. Český básník a literární vědec Miroslav Červenka se ve svém článku *Hrabal básník* zmiňuje o tzv. přípravném období zahrnující zhruba pět let před počátkem literárního undergroundu. V souvislosti s tímto obdobím Červenka zmiňuje spisovatele Karla Maryska a Bohumila Hrabala, ti ve čtyřicátých letech dvacátého století formovali neopoetismus neboli literární směr inspirovaný poetismem a surrealismem. Neopoetismus obsahoval také realistické prvky. Červenka v kontextu s tímto obdobím používá termín „ur-underground“.¹⁸

Další významnou skupinou přípravného období bylo seskupení básníků okolo Zbyňka Fišera (později používal pseudonym Egon Bondy), tam patří především Ivo Vodsed'álek a Jana Krejcarová. Za manifest této skupiny, kterou spojují snahy

---

¹⁷ PILAŘ, Martin. *Underground: Kapitoly o českém literárním undergroundu*. Brno: Host, 2002. ISBN 80-86055-67-1.

¹⁸ Tamtéž.

odklonit se od poetismu, lze považovat *Poznámky k situaci umění 1948* (Zbyněk Fišer). Poezie by podle Fišera měla být zaměřena na obsah a zbavena přebytečné lyriky. Svými myšlenkami navazuje na marxistickou ekonomickou teorii, zároveň ale přijímá inspiraci ze západní kultury a odmítá socialistický realismus. Z toho důvodu byla jeho koncepce dobovými kritiky odmítnuta.¹⁹

V souvislosti s tímto obdobím je možné zmínit i Záběhlickou skupinu surrealistů (později označováni jako Libenští psychici), jejíž představitele pojila přátelství s příslušníky literárního undergroundu (např. s Bohumilem Hrabalem). Tvůrci této skupiny byli zejména příslušníci dělnické třídy, patřili mezi ně např. Zdeněk Buřil, Jiří Šmoranc a bratři Vladimír a Stanislav Vávrovi.²⁰

1.2.2.2 Padesátá léta

Na počátku padesátých let dvacátého století vyšel generační manifest *Doslov aneb Abdikace*, vydal ho kolektiv umělců (Bohumil Hrabal, Egon Bondy, Jana Krejcarová, Mikuláš Medek a Zbyněk Sekal). Tvůrci se v něm distancovali od ideologizace a rozhodli se žít a tvořit mimo oficiální sféru. Tyto životní postoje v budoucnu přijaly i pozdější generace literárního undergroundu.²¹

Mezi významné počiny padesátých let v souvislosti s undergroundem patří „totální realismus“ Egona Bondyho a „trapná poezie“ Iva Vodsed'álka. „Totální realismus“ se odvíjí od stejnojmenné básnické sbírky Egona Bondyho a mezi další příznivce tohoto směru patří např. Vladimír Boudník nebo Bohumil Hrabal. Obecně platí, že příznivci „totálního realismu“ ve své tvorbě:

- užívali erotické prvky
- zdůrazňovali absurditu komunistického režimu
- odkláněli se od obrazného pojmenování

---

¹⁹ PILAŘ, Martin. *Underground: Kapitoly o českém literárním undergroundu*. Brno: Host, 2002. ISBN 80-86055-67-1.

²⁰ Tamtéž.

²¹ Tamtéž.

- potlačovali emocionalitu a užívali formu neosobního záznamu²²

Vodseďálek se svou sbírkou *Trapná poezie* (strojopisná edice vyšla v roce 1950) podílel na formování undergroundové poezie. „*Zdroje trapnosti nacházeli Vodseďálek a Bondy v megalomanské stalinistické propagandě, která ve středoevropském kontextu působila velmi cize také kvůli svým kořenům v liturgii východního ritu (např. vzývání obrazů, nošení ikon v čele slavnostních průvodů apod.)*.“²³ Trapnost vnímali „*díky své zkušenosti s dadaismem a surrealismem zvláště jako dominantní estetickou vlastnost české reality na samém počátku 50. let*.“²⁴

Umělci spjatí s první vlnou literárního undergroundu provozovali samizdatovou činnost. Samizdat padesátých let se svým hlavním poselstvím lišil od samizdatu let sedmdesátých. Neměl za úkol nelegálně šířit zakázané texty, ale byl pokusem o záchranu textů umělců, pro které bylo nemožné publikovat v oficiální sféře literatury. Mezi nejvýznamnější samizdatovou edici tohoto období patří edice *Půlnoc*, v ní publikovali kromě Bondyho a Vodseďálka také např. Jana Krejcarová nebo Pavel Svoboda.²⁵

1.2.2.3 Šedesátá léta

Šedesátá léta byla pro undergroundovou subkulturu formující. Středem zájmu undergroundu byla bigbeatová hudba, jejíž tvůrci se inspirovali v západní kultuře. Mezi příznivce undergroundového hnutí patřily tzv. „máničky“ (byly tak nazývány pro jejich dlouhé vlasy).²⁶

---

²² PILAŘ, Martin. *Underground: Kapitoly o českém literárním undergroundu*. Brno: Host, 2002. ISBN 80-86055-67-1.

²³ Tamtéž, s. 47.

²⁴ Tamtéž, s. 47.

²⁵ Tamtéž.

²⁶ KUDRNA, Ladislav. STÁREK ČUŇAS, František. *Kniha v barvě krve: Násilí komunistického režimu vůči undergroundu*. Praha: Academia, 2020. ISBN 978-80-200-3207-2.

Komunistická strana odmítala bigbeatovou hudbu, považovala ji za „*primitivistický, banální hudební projev*“²⁷, jehož příznivci mají sklony k vandalismu a veřejně kritizují socialismus. Tento odpor vedl až k zákrokům a restrikcím cíleným proti undergroundové subkultuře, což postupně docílilo v násilí mezi jejími příznivci a příslušníky státní bezpečnosti.²⁸

V undergroundové literatuře v šedesátých letech nastalo období stagnace. Jak bylo zmíněno v první kapitole, na počátku šedesátých let nastal v Československu proces rozvolňování a umělecké směry a autoři, kteří byli v padesátých letech považováni za nonkonformní, se opět navraceli do literárního života. Undergroundoví spisovatelé na periferii literatury za těchto podmínek tvořili již v padesátých letech a z toho důvodu pro ně rozvolnění nebylo podstatné. Za příčinu stagnace je také považována skutečnost, že značná část autorů a autorek náležících k tomuto směru s přibývajícím věkem změnila pohled na svět a jejich životní filozofie se rozcházela s vizemi undergroundu. Někteří autoři (např. Jana Krejcarová) vstoupili do oficiální literatury z ekonomických důvodů. Mezi další tvůrce, kteří opustili literární periferii, patřil např. Bohumil Hrabal nebo Vladimír Boudník. Hlavními představiteli undergroundu byli nadále Egon Bondy a Ivo Vodsed'álek.²⁹

1.2.2.4 Sedmdesátá léta

Big beat

Jedním z nejzásadnějších znaků literárního undergroundu je jeho spjatost s hudbou, konkrétněji s hudbou ze západního bloku. Underground stál v opozici vůči nastoleným společenským konvencím, jeho příznivci svým oblékáním,

---

²⁷ KUDRNA, Ladislav. STÁREK ČUŇAS, František. *Kniha v barvě krve: Násilí komunistického režimu vůči undergroundu*. Praha: Academia, 2020, s. 53. ISBN 978-80-200-3207-2.

²⁸ Tamtéž.

²⁹ PILAŘ, Martin. *Underground: Kapitoly o českém literárním undergroundu*. Brno: Host, 2002. ISBN 80-86055-67-1.

zevnějším a chováním projevovali svůj nesouhlas s veřejně nastavenými normami a pravidly.³⁰

V sedmdesátých letech se středem zájmu undergroundové subkultury stala převážně již zmiňovaná bigbeatová hudba. Big beat je styl hudby, který se vyznačuje rytmickou výrazovostí a temperamentem.³¹ Jedny z prvních výrazných bigbeatových kapel byly skupiny The Primitives Group a Aktual.

Členové The Primitives Group byli známí snahou propojit hudbu s vizuálností, což mělo znásobit posluchačův prožitek z hudby. Český výtvarník, performer a hlavní představitel hudební skupiny Aktual Milan Knížák se naopak snažil vytvořit na československé hudební scéně hudební a textový protipól big beatu. Svým vystupováním tento hudební styl zesměšňoval a parodoval.³²

Významnými undergroundovými událostmi, které oslavovaly bigbeatovou hudbu, byly tzv. festivaly druhé kultury. První festival druhé kultury se konal v září 1994 a vystoupil na něm např. evangelický kněz a písničkář Svatopluk Karásek, hudební skupina DG 307 nebo významné undergroundové seskupení The Plastic People of the Universe, kterému se budu podrobněji věnovat v následující podkapitole. Na festivalu byl pořízen přes tři hodiny dlouhý zvukový záznam a dokumentární film *Concert*, režíroval ho čtyřiašedesátiletý Josef Dlouhý. Snímek měl být jeho projektem k přijímacím zkouškám na FAMU (Filmová a televizní fakulta Akademie múzických umění v Praze), ale v roce 1976 ho Josef Dlouhý musel vydat policii. Některé záznamy byly použity v propagandistickém televizním pořadu *Atentát na kulturu*. V následujících letech se konaly ještě tři obdobné festivaly.³³

---

³⁰ PILAŘ, Martin. *Underground: Kapitoly o českém literárním undergroundu*. Brno: Host, 2002. ISBN 80-86055-67-1.

³¹ KRASNICKÁ, Jaroslava. Big beat. *Naše řeč* [online]. 1965, 48(1) [cit. 2021-11-17]. Dostupné z: <http://nase-rec.ujc.cas.cz/archiv.php?art=5103>.

³² HRABALIK, Petr. *Počátky čs. undergroundu* [online]. [cit. 2021-11-17]. Dostupné z: <https://www.ceskatelevize.cz/specialy/bigbit/ceskoslovensko/70-leta/clanky/237-pocatky-cs-undergroundu/>.

³³ RIEDEL, Jaroslav. *Plastic People a český underground*. Praha: Galén, 2017. ISBN 978-80-7492-291-6.

Témata běžně užívaná v hudbě západních zemích (happening, pop-art, LSD...) byla skrze nastolenou cenzuru nepřijatelná, přesto se občas objevovala např. na stránkách různých československých časopisů. Přičinily se o to také Milan Knížák a Ivan Martin Jirous (manažer a umělecký vedoucí známé české undergroundové hudební skupiny The Plastic People of the Universe), dvě osobnosti mající zásluhu na formování undergroundu sedmdesátých let.³⁴

The Plastic People of the Universe

Název této bigbeatové skupiny byl inspirován stejnojmennou písní od americké rockové skupiny The Mothers of Invention.³⁵ Plastic People ve svých začátcích navazovali na The Primitives Group, během vystoupení také využívali vizuálních prvků např. hry se světlem, výtvarného zpracování scény ve stylu sci-fi nebo výrazného líčení. Členové skupiny byli silně ovlivněni americkým undergroundem, zejména skupinou The Velvet Underground, jejichž písně běžně zařazovali do svého repertoáru.³⁶

Skupinu založil v roce 1968 baskytarista a zpěvák Milan Hlavsa, nejprve hudebníci interpretovali písně zahraničních kapel, později si skládali vlastní hudbu a v textech využívali básně vlastní nebo převzaté od známých autorů (např. Egona Bondyho).³⁷

Zásadní událostí spojenou s Plastic People byl tzv. „proces s Plasty“. Během normalizace měly kapely, které neprošly přes tzv. přehrávky (oficiální zkoušky), zakázáno vystupovat. Když byli příslušníci státní bezpečnosti obeznámeni s konáním

---

³⁴ PILAŘ, Martin. *Underground: Kapitoly o českém literárním undergroundu*. Brno: Host, 2002. ISBN 80-86055-67-1.

³⁵ RIEDEL, Jaroslav. *Plastic People a český underground*. Praha: Galén, 2017. ISBN 978-80-7492-291-6.

³⁶ HRABALIK, Petr. *Počátky čs. undergroundu* [online]. [cit. 2021-11-17]. Dostupné z: <https://www.ceskatelevize.cz/specialy/bigbit/ceskoslovensko/70-leta/clanky/237-pocatky-cs-undergroundu/>.

³⁷ DOLEŽALOVÁ, Jana. *Pravdivý příběh Plastic People: Ivan Martin Jirous vzpomíná na kultovní hudební skupinu* [online]. 26. 7. 2021 [cit. 2021-11-19]. Dostupné z: <https://vltava.rozhlas.cz/pravdivy-pribeh-plastic-people-ivan-martin-jirous-vzpomina-na-kultovni-hudebni-8003159>.

Druhého festivalu druhé kultury (Bojanovice, 1976), začal ještě téhož roku proces, ve kterém byli obžalováni a následně odsouzeni Ivan Martin Jirous, český básník, textař a výtvarník Pavel Zajíček, saxofonista Vratislav Brabenec a Svatopluk Karásek. Nespravedlivost procesu přivedla občany nesympatizující s režimem k sepsání Charty 77.³⁸

Literární underground v sedmdesátých letech

V první polovině sedmdesátých let vznikly dva zásadní texty literárního undergroundu, které započaly tendence příslušníků této subkultury³⁹ radikálně se vymezit vůči establishmentu – Bondyho *Invalidní sourozenci* (1974) a Jirousova *Zpráva o třetím hudebním obrození* (1975).⁴⁰

Ivan Martin Jirous ve svém textu uvádí svou definici undergroundu neboli „druhé kultury“. „*Underground není vázán na určitý umělecký směr nebo styl, přestože např. v hudbě se projevuje převážně rockovou formou. Underground je duchovní pozice intelektuálů a umělců, kteří se vědomě kriticky vymezují vůči světu, ve kterém žijí. Je to vyhlášení boje establishmentu, zavedenému řízení. Je to hnutí, které pracuje převážně s uměleckými prostředky, ale jehož představitelé si uvědomují, že umění není a nemá být konečným cílem snažení umělců. Underground vytvářejí lidé, kteří pochopili, že uvnitř legality se nedá nic změnit, a kteří neusilují do legality vstoupit.*“⁴¹, píše Jirous ve své Zprávě o třetím hudebním obrození.

---

³⁸ RAJLICHOVÁ, Eva. *Proces s Plasty byl boj proti undergroundu. Začal před 40 lety* [online]. 21. 9. 2016 [cit. 2021-11-20]. Dostupné z: https://www.irozhlas.cz/veda-technologie_historie/proces-s-plastiky-byl-boj-proti-undergroundu-zacal-pred-40-lety_201609210600_jrapek.

³⁹ „*Subkultura - soubor specif. norem, hodnot, vzorů chování a životní styl charakterizující určitou skupinu v rámci širšího společenství, příp. tzv. dominantní či hlavní kultury, již je tato skupina konstitutivní součástí.*“ (PETRUSEK, Miroslav. NEŠPOR, Zdeněk R., ed. *Subkultura – Sociologická encyklopedie* [online]. Sociologický ústav AV ČR [cit. 2022-02-17]. Dostupné z: <https://encyklopedie.soc.cas.cz/w/Subkultura>.)

⁴⁰ PILAŘ, Martin. *Underground: Kapitoly o českém literárním undergroundu*. Brno: Host, 2002. ISBN 80-86055-67-1.

⁴¹ MACHOVEC, Martin, ed. *"Hnědá kniha" o procesech s českým undergroundem*. Praha: Ústav pro studium totalitních režimů, 2012, s. 30. ISBN 978-80-87211-74-8.

Pilař ve své knize poukazuje na společné znaky, které spojují autory edice Půlnoc a bigbeatovou generaci nonkonformních rockerů z konce šedesátých let. Patří mezi ně:

- kontrast mezi bohémstvím a duchovním zaměřením, Pilař tento jev konkrétněji nazývá jako „duchovní poustevnictví“
- autentické vyjadřování
- vliv surrealismu
- příklon k poetice „totálního realismu“⁴²

Mezi básníky tvořící v sedmdesátých letech patří např. Milan Knížák, I. M. Jirous, Pavel Zajíček, Pavel Řezníček nebo Egon Bondy. Důležité je také zmínit sborník poezie *Invalidní sourozenci Egonu Bondymu ke 45. narozeninám* (1975), jehož autoři se následně sdružovali okolo samizdatového časopisu Vokno vydávaném od roku 1979.⁴³

1.2.2.5 Osmdesátá léta

V osmdesátých letech do undergroundové subkultury vstoupila nová generace jejich příznivců, pro které byl příznačný odpor ke komerci, pacifistický životní postoj a obdiv protiválečných hnutí ze šedesátých let (např. hnutí hippies).⁴⁴

Literární underground již nebyl v takové míře ovlivněný surrealismem. Inspirace západní kulturou setrvala, vliv americké beat generation je zřetelný např. v tvorbě autorů Petra Placáka a Jáchyma Topola. V literárních dílech

---

⁴² PILAŘ, Martin. *Underground: Kapitoly o českém literárním undergroundu*. Brno: Host, 2002. ISBN 80-86055-67-1.

⁴³ Tamtéž.

⁴⁴ HRABALIK, Petr. Čs. *underground 80. let – přímá návaznost na hippies a tuzemské „plastikové“ společenství* [online]. [cit. 2021-11-24]. Dostupné z: <https://www.ceskatelevize.cz/specialy/bigbit/ceskoslovensko/clanky/228-cs-underground-80-let-prima-navaznost-na-hippies-a-tuzemske-plastikove-spolecenstvi/>.

se objevovaly prvky mytologie a mysticismu, příznačné je to např. ve vybraných prózách Egona Bondyho.⁴⁵

Nová undergroundová generace se zasloužila o rozvoj samizdatové činnosti. Její příznivci začali vydávat nové undergroundové časopisy, např. časopis Sado-Maso (SM) nebo ve Vídni vydávaný časopis Paternoster. Nejvýznamnějším a čtenáři vyhledávaným undergroundovým periodikem bylo Revolver Revue, do kterého přispívali již zmiňovaní autoři Jáchym Topol a Petr Placák.⁴⁶

Jáchym Topol působil v hudebních skupinách Národní třída a Psí vojáci. Důležitá je i jeho literární tvorba, zejména básnická sbírka *Miluju tě k zbláznění* (1988). Petr Placák spolupracoval s Plastic People a také je autorem básnické sbírky *Obrovský zasněžený hřbitov* (1987) a románu *Medorek* (1986). Dalšími důležitými undergroundovými autory nové generace byli např. Vít Kremlička nebo autoři tvořící pod vlivem neodekadence J. H. Krchovský a Luděk Marks.⁴⁷

1.3 Egon Bondy

1.3.1 Život

Egon Bondy (vlastním jménem Zbyněk Fišer) se narodil roku 1930 v Praze a byl to český básník, prozaik a filozof, zároveň také představitel československé neoficiální kultury.⁴⁸

Už od útlého věku se zajímal o poezii, během dospívání začal psát své první básně v latině. Studoval na gymnáziu, během studií odešel a několik let byl nezaměstnaný. V roce 1957 dostudoval střední školu a následně v letech 1957-1961 absolvoval na Filozofické fakultě Univerzity Karlovy obory filozofie a psychologie. Během studií pracoval jako noční hlídač v Národním muzeu, následně působil

---

⁴⁵ PILAŘ, Martin. *Underground: Kapitoly o českém literárním undergroundu*. Brno: Host, 2002. ISBN 80-86055-67-1.

⁴⁶ Tamtéž.

⁴⁷ Tamtéž.

⁴⁸ KUŽEL, Petr a kol. *Myšlení a tvorba Egona Bondyho*. Praha: Filosofia, 2018. ISBN 978-80-7007-525-8.

v bibliografickém oddělení Státní knihovny. Od roku 1967 byl v invalidním důchodu.⁴⁹

Pod vlivem výtvarníka a teoretika umění Karla Teigea se Egon Bondy začal zajímat o marxistickou filozofii. Tento zájem mu vydržel na celý život. Společně se zájmem o surrealismus a psychoanalýzu pro něho marxismus a jeho ideály představovaly skutečnou svobodu. „*Marxismus měl odhalit principy zotročení mas kapitalismem a psychoanalýza pro změnu zotročení mysli nevědomými silami.*“⁵⁰

Pod pseudonymem Egon Bondy poprvé publikoval v samizdatovém sborníku *Židovská jména* (1949), do kterého přispělo patnáct autorů, každý pod židovským pseudonymem za účelem prokázání solidarity a podpory židovskému národu. Na přelomu čtyřicátých a padesátých let dvacátého století s Ivo Vodseďálkem založil samizdatovou edici *Půlnoc*, v té propagoval koncepci již zmiňovaného „totálního realismu“.⁵¹

Egon Bondy byl příznivcem undergroundové subkultury a stavěl se proti režimu, i přes to se v souvislosti s tímto básníkem často hovoří o jeho spolupráci s StB (Státní bezpečnost) a o udávání. Svou zkušenost s tím popisuje ve své esejí *Zasadil jsem Vám osiku, pane doktore!* z června 1979 I. M. Jirous. „*Když jsem četl při tzv. uzavírání spisů výpovědi více než sto lidí, které tam byly zařazeny, jediná výpověď, která mnou otřásla, byla právě výpověď Bondyho. Jako jediný jim vyzradil, co se dalo. Nejen, že řekl všechno, co věděl a na co se ho ptali, řekl jim mnohem víc a neměl jsem tehdy slova, kterými bych klasifikoval jeho zradu*“⁵², píše Jirous. V esejí je také zaznamenaný vývoj jeho pohledu na tuto problematiku, protože v další části Jirous dodává: „*Co vím, kolika zrůdností a svinstva se tady ještě dočkám, budu-li žít ještě pár*

---

⁴⁹KUŽEL, Petr a kol. *Myšlení a tvorba Egona Bondyho*. Praha: Filosofia, 2018. ISBN 978-80-7007-525-8.

⁵⁰JANDOUREK, Jan. Egon Bondy: Ikona undergroundu i STBácký udavač, který uhořel ve vlastní posteli. *Reflex* [online]. 20. 1. 2020 [cit. 2021-12-12]. Dostupné z: <https://www.reflex.cz/clanek/causy/73273/egon-bondy-ikona-undergroundu-i-stbacky-udavac-ktery-uhorel-ve-vlastni-posteli.html>.

⁵¹Tamtéž.

⁵²JIROUS, Ivan Martin. *Magorův zápisník* [online]. Praha: Městská knihovna v Praze, 2020 [cit. 2021-12-14], s. 392. Dostupné z: https://web2.mlp.cz/koweb/00/04/51/32/80/magoruv_zapisnik.pdf.

*desítek let. A láska všechno přemáhá, říká sv. Pavel. Bondy v tom svinstvu žije o patnáct let dýl, a zastihl padesátá léta, která já jsem poznal jenom jako dítě. A to je, jako by byl starší o pět set let. Nechci ho ani obhajovat, protože to nepotřebuje, a ani se nechci vytahovat, že jsem mu odpustil. Protože ani tak to není. Ode mne byla zpupnost, že jsem mu neodpustil hned při čtení toho spisu.*⁵³

Za normalizace byl Egon Bondy jedním z inspirátorů a teoretiků československého undergroundu, přispíval do samizdatových periodik, mezi která patřila např. *Vokno*, *Revolver revue* nebo *Svědectví*. Jeho poezie byla často zhudebňována undergroundovými kapelami a ovlivnil řadu autorů tzv. třetí vlny undergroundu (např. Topol, Krchovský, Placák). Podepsal Chartu 77, ale následné roky se ostře vyhraňoval vůči jejímu vedení. Po sametové revoluci se stal jedním z předních kritiků kapitalismu, krátce působil v politickém uskupení Levá alternativa (součást Občanského fóra) navazující na „*marxistickou disidentskou levici*“.⁵⁴ Zemřel v roce 2007 v Bratislavě.

1.3.2 Dílo

Egon Bondy napsal několik politologických knih, ve kterých kritizuje, až zesměšňuje komunistický režim, zejména stalinismus. Mezi jeho práce tohoto typu patří esej *Diktatura proletariátu* (1949-1950) nebo *Pracovní analýza* (1969), jejímž tématem je podrobný rozbor fungování sovětského svazu. Další knihou, ve které se zabývá problematikou komunistického režimu, je *Neuspořádaná samomluva* (1984). Mezi Bondyho politologické knihy z pozdějších let patří např. kniha *O globalizaci* (2005), ve které zkoumá kapitalistický systém a vyjadřuje své kritické postoje vůči myšlence globalizace.⁵⁵

---

⁵³ JIROUS, Ivan Martin. *Magorův zápisník* [online]. Praha: Městská knihovna v Praze, 2020 [cit. 2021-12-14], s. 392–393. Dostupné z: https://web2.mlp.cz/koweb/00/04/51/32/80/magoruv_zapisnik.pdf.

⁵⁴ KUŽEL, Petr a kol. *Myšlení a tvorba Egona Bondyho*. Praha: Filosofia, 2018, s. 10. ISBN 978-80-7007-525-8.

⁵⁵ Tamtéž.

Bondy se věnoval také psaní poezie. Český literární kritik a editor souborného vydání Bondyho poezie Martin Machovec rozděluje jeho ranou básnickou tvorbu do několika etap:

- inspirace avantgardou, zejména surrealismem (1947-1952)
- návrat k tradiční básnické poetice z období před avantgardou (1952-1958)
- vymezení vůči poetičnosti, „totální realismus“, „trapná poezie“ (1958 až počátek šedesátých let)⁵⁶

Poetikou Bondyho poezie jsem se zabývala již výše, ráda bych zde ale zmínila úryvek z článku *Bondy! Howgh!* od českého básníka a publicisty Radka Fridricha, ve kterém za vyjadřuje k poetice Egona Bondyho a undergroundových básníků obecně: „*Nastává tak problém, jenž je spojen s řadou autorů spjatých s undergroundovou poetikou. Vědomě se stavěli do role antibásníků, vědomě páchali na poezii atentát (proč ne?), vědomě provokovali, aby se nakonec po letech stali čítankovými autory, kteří jsou součástí českého literárního kánonu.*“⁵⁷

Mezi Bondyho významné básnické dílo patří např. báseň *Nesmrtelná dívka* (1957-1958), sbírky *Totální realismus* (1951), *Kádrový dotazník* (1962-1967) nebo *Deník dívky, která hledá Egona Bondyho* (1971).

Bondy se také zabýval filozofií, zejména tou východní. Napsal např. monografii o Buddhovi.

1.4 Ivan Martin Jirous

1.4.1 Život

Ivan Martin Jirous (též pod pseudonymem „Magor“) byl český básník, nejvýraznější člen undergroundové subkultury a jedna z nejvýznamnějších českých osobností druhé poloviny 20. století. Narodil se v roce 1944 v Humpolci

---

⁵⁶ KUŽEL, Petr a kol. *Myšlení a tvorba Egona Bondyho*. Praha: Filosofia, 2018. ISBN 978-80-7007-525-8..

⁵⁷ FRIDRICH, Radek. *Bondy! Howgh! Tvar: Literární obýtideník* [online]. 23. 9. 2010 [cit. 2021-12-15]. Dostupné z: <http://old.itvar.cz/prilohy/42/Tvar15-2010.pdf>.

Josefu a Bohumile Jirousovým. Sestra jeho matky Josefa Hodačová byla roku 1950 zatčena ve vedlejším procesu se skupinou Milady Horákové a odsouzena na deset let vězení. Jeho o dva roky starší sestra, Zorka Jirousová (později Ságlová), byla česká malířka a výtvarnice, představitelka uměleckého směru land art. Vdala se za českého fotografa a Jirousova kamaráda z dětství Jana Ságla.⁵⁸

Jirous se už v útlém dětství začal zajímat o knihy a hudbu, později také o fotografování a moderní umění. Mnoho knih bylo těžko sehnatelných, a když se k němu dostala nějaká nedostupná publikace, přepisoval si ji. Mezi tento druh literatury patřily i knihy o moderním umění, např. abstraktní malbě, protože je komunistický režim neschvaloval. Když v roce 1962 odmaturoval, nejprve měl zájem o studia na pražské FAMU, následně se ale nechal přesvědčit svým bratrancem Jiřím Padrtou ke studiu dějin umění na Karlově univerzitě, kam nastoupil roku 1963. Již během studií se společně se svou první ženou, básnířkou Věrou Jirousovou, stal členem tzv. křižovnické školy. Jednalo se o seskupení mladých výtvarníků, kteří se pravidelně scházeli v pražské hospodě U Křižovníků. Mezi další členy křižovnické školy patřili např. Karel Nepraš, Zbyšek Sion nebo Eugen Brikcius.⁵⁹

Jirous se stále aktivně zajímal o umění a rozhodl se tento zájem skloubit se psaním. V druhé polovině šedesátých let začal psát recenze do časopisu *Výtvarná práce*, jehož šéfredaktorem byl již zmíněný Jiří Padrta. V této době se také seznámil se členy hudební skupiny *The Primitives Group* a díky tomu se začal rozvíjet jeho zájem o moderní hudbu, stal se uměleckým manažerem skupiny *The Plastic People of the Universe*.⁶⁰

Za normalizace přišel I. M. Jirous na počátku sedmdesátých let o svou práci v časopise a pracoval jako topič, jako novinář neměl možnost publikovat a ocitl se na periferii společnosti. Za komunistického režimu byl několikrát zatčen, poprvé od června 1973 do května 1974, kvůli opilecké hádce s bývalým příslušníkem Státní bezpečnosti. Dále byl jedním z odsouzených během tzv. procesu s *Plastikou*

---

⁵⁸ ŠVEHLA, Marek. *Magor a jeho doba*. Praha: Torst, 2017. ISBN 978-80-7215-555-2.

⁵⁹ Tamtéž.

⁶⁰ Tamtéž.

a trestem odnětí svobody byl stíhán, např. i za publikování článků v samizdatovém časopise *Vokno*.⁶¹ Z tohoto období jsou zachované jeho dopisy z vězení, byly zveřejněné v publikacích *Magorovy dopisy* (2006, Torst) a *Ahoj můj miláčku* (2015, Torst), v té je zaznamenána Jirousova korespondence s jeho druhou ženou, malířkou Julianou Jirousovou.

Po smrti Pavla Wonky (26. dubna 1988) utýraného ve věznici v Hradci Králové sepsal I. M. Jirous s Jiřím Tichým petici *Tak dost!*, v ní komunistickému režimu vyčítá smrt několika tisíc nevinných lidí a požaduje okamžité propuštění všech politických vězňů. Oba za to byli zatčeni a vězněni, na svobodu se Jirous dostal až v listopadu 1989.⁶²

V roce 2006 Jirous získal za své celoživotní básnické dílo a již zmíněnou vězeňskou korespondenci *Magorovy dopisy* Cenu Jaroslava Seiferta. Zemřel v roce 2011 v Praze.⁶³

1.4.2 Dílo

Ivan Martin Jirous je považován za básníka náležícího do katolické poezie. Český literární historik a kritik Martin C. Putna ho ve své knize *Česká katolická literatura 1945–1989* (2017) řadí také do tzv. duchovní poezie. V knize zároveň poukazuje na znaky jeho tvorby, které jsou v souvislosti s katolickou a duchovní poezií nezvyklé. Zmiňuje básníkovu osobitou poetiku zahrnující kontroverzní, vulgární vyjadřování, kvůli které byla Jirousova poezie některými příznivci duchovní literatury označována za podprůměrnou.⁶⁴

Důležitý znak Jirousovy tvorby je hra se slovy (Putna pro tento jev volí výraz „říkačka“). S hrou se slovy, která je příznačná pro celou undergroundovou tvorbu, je spojená myšlenka lehkého, naivního umění. Putna ale neuznává myšlenku Jirousovy

---

⁶¹ ŠVEHLA, Marek. *Magor a jeho doba*. Praha: Torst, 2017. ISBN 978-80-7215-555-2.

⁶² Tamtéž.

⁶³ Tamtéž.

⁶⁴ PUTNA, Martin C. *Česká katolická literatura 1945–1989*. Praha: Torst, 2017. ISBN 978-80-7215-554-5.

poezie jakožto nesložitého, neuměleckého díla. Poukazuje na básníkovu snahu vědomě stylizovat své dílo tímto směrem, vyzdvihuje intertextualitu jeho básní a filozofický a teologický přesah jeho tvorby.⁶⁵

Předměty Jirousova tvůrčího zájmu lze rozčlenit do tří kategorií:

- umělecká publicistika
- kritické statě a memoáry (např. memoárové dílo *Pravdivý příběh Plastic People*)
- poezie⁶⁶

Mezi jeho rané básnické dílo spadají sbírky *Magorův ranní zpěv*, *Magorova krabička* a *Mládí nevykouřené*. Tyto sbírky jsou psané pod vlivem Bondyho „trapné poezie“ a mají provokativní podtext. Jako protiklad této mnohdy až dadaistické formě se v básních objevují křesťanské motivy.⁶⁷

Zlom v Jirousově tvorbě nastal vydáním básnické sbírky *Magorovy labutí písňe*, která reflektuje jeho zážitky z vězení. Básně mají tradiční rýmové schéma, příležitostně se v nich v kontrastu s náboženským laděním sbírky objevují např. primitivismy. Díky tomuto propojení je ve sbírce vězňův vnitřní život autenticky vyobrazen. Tato básnická sbírka je považována za významné dílo nejen undergroundové poezie, nýbrž také poezie vězeňské a katolické.⁶⁸

Mezi další Jirousovy básnické sbírky patří např. *Ochranný dohled*, *Magorovi ptáci*, *Magorův soumrak* nebo *Magorova vanitas*.⁶⁹

Co se týče Jirousových teoretických prací a esejí, ve svazku *Magorův zápisník* (1997) jsou uveřejněny výtvarné kritiky a články a polemiky

---

⁶⁵ PUTNA, Martin C. *Česká katolická literatura 1945–1989*. Praha: Torst, 2017. ISBN 978-80-7215-554-5.

⁶⁶ MACHOVEC, Martin. *Slovník české literatury po roce 1945* [online]. 5. 12. 2018 [cit. 2022-02-25]. Dostupné z: <http://www.slovníkceskeliteratury.cz/showContent.jsp?docId=1038>.

⁶⁷ Tamtéž.

⁶⁸ Tamtéž.

⁶⁹ Tamtéž.

týkající se undergroundu.⁷⁰ V roce 2019 v nakladatelství Torst vyšel sborník Jirousových novinových článků, menších próz a rozhovorů – *Magorova oáza*. V něm vyšly, např. jeho texty o moderním umění (hlavně avantgardním) z přelomu šedesátých a sedmdesátých let.⁷¹

---

⁷⁰ MACHOVEC, Martin. *Slovník české literatury po roce 1945* [online]. 5. 12. 2018 [cit. 2022-02-25]. Dostupné z: <http://www.slovníkceskeliteratury.cz/showContent.jsp?docId=1038>.

⁷¹ HULEC, Vladimír. Na oáze bez Magora. *Divadelní noviny* [online]. 12. 10. 2020 [cit. 2021-12-08]. Dostupné z: <https://www.divadelni-noviny.cz/na-oaze-bez-magora>.

2. Praktická část

V praktické části bakalářské práce se budu zabývat interpretací Bondyho a Jirousovy vybrané poezie, konkrétně jsem k interpretaci zvolila básnickou skladbu od Egona Bondyho *Deník dívky, která hledá Egona Bondyho* (1971) a básnickou sbírku od I. M. Jirouse *Magorovy labutí písně* (1985).

2.1 Deník dívky, která hledá Egona Bondyho (E. Bondy)

2.1.1 Představení díla

V sedmdesátých letech započalo důležité období pro tvorbu Egona Bondyho a důkazem tomu je i jeho básnická skladba *Deník dívky, která hledá Egona Bondyho*, jež byla napsaná během jednoho měsíce roku 1971. Skladbu tvoří soubor padesáti obsahově a tematicky ucelených básní.⁷²

Bondyho *Deník dívky, která hledá Egona Bondyho* se řadí do poezie, konkrétně se jedná o lyrickoepickou skladbu – má děj, ale obsahuje i značnou část lyrických popisů: „*Dny podzimní / kdy stromy v řekách mrtvě sní / a vítr tančí po cestách / a tiše zní!*“⁷³. Jak naznačuje název díla, skladba v sobě nese charakteristické rysy deníkových záznamů. Jsou znatelné již v prvních verších, které se svou povahou přiklánějí k žánrové formě tohoto typu: „*Letošního léta jsem konečně vyšla svobodně / hned za městem jsem se svlékla / a chodím teď kolem dokola Prahy nahá / jen přes vesnice si navlékám pytel s dírou pro hlavu a pro / ruce*“⁷⁴. Český literární vědec Oskar Mainx ve své knize *Poezie jako mýtus, svědectví a hra* (2007) uvádí kontrast užití deníkové formy s přílišnou epičností příběhu, zároveň ale uvádí, že se tyto dva aspekty vzájemně nevylučují.⁷⁵ Jako hlavní znaky deníkové formy ve skladbě vnímá

---

⁷² MAINX, Oskar. *Poezie jako mýtus, svědectví a hra: Kapitoly z básnické poetiky Egona Bondyho*. Ostrava: Protimluv, 2007. ISBN 9788025402481.

⁷³ BONDY, Egon. *Básnické spisy II.: 1962-1975*. Praha: Argo, 2015, s. 247. ISBN 978-80-257-1574-1.

⁷⁴ Tamtéž, s. 205.

⁷⁵ MAINX, Oskar. *Poezie jako mýtus, svědectví a hra: Kapitoly z básnické poetiky Egona Bondyho*. Ostrava: Protimluv, 2007. ISBN 9788025402481.

„sklon ke koláži, montáži, k narážkám a aluzím na různorodé příležitostně recipované texty.“⁷⁶

Naturalistická atmosféra příběhu tkví ve znázornění hlavní postavy, ta se svým vystupováním a chováním vymyká tehdejším společenským normám. Dále jsou ve skladbě detailně až naturalisticky popisovány věci spojené se sexualitou, např. pohlavní styk nebo znásilnění: „Byla jsem zvyklá že když mne lidé vidí tak jsou překvapeni / a chtěla jsem ovšem pokračovat v cestě / Kluk mi ji ale zastoupil a moc se neptal / Válel se po mně že když jsem vstala / byla jsem od krve rozdrápaná od strniště“⁷⁷

Na konci skladby autor řeší hluboká a filozofická témata. Hlavní hrdince se v noci u Milíčovského rybníka zjeví mytické bytosti představující ztělesněné ideály hodnot, od kterých se lidé oprostili: „...že krása láska štěstí budoucnost / nebyly vámi zničeny jak jste si už mysleli / ale jsou a vracejí se / my a bohové se vracíme / byvší tu odevždy před vámi / po jednom krátkém krutém palčivém dni / se vracíme“⁷⁸.

V této části příběhu, kdy se odehrává dialog dívky se záhadnými bytostmi z lesa, je znatelná Bondyho skepse vůči modernizaci společnosti a ničení životního prostředí a následný odklon společnosti od přírody, který podle autora může vést až k jejímu zániku, viz následující ukázka: „Vrátili jsme se ujmout radosti / která se vytratila z tohoto světa / štěstí jež bylo vybičováno za hranice lidského / krásy a lásky / které jsou dvěma nezákladnějšími zákony samopohybu / světa / a jimž jste porozuměli tak / že jste podle nich udělali parní mašinku a dieselový / motórek / vrátili jsme se protože vy navždy odejdete / vrátili jsme se abyste už odešli / vracíme se tak jak vy odcházíte / a odcházíte hodně rychle“⁷⁹. Na konci příběhu se tyto mytické bytosti snaží ukolébat hlavní hrdinku k věčnému spánku.

---

⁷⁶ MAINX, Oskar. *Poezie jako mýtus, svědectví a hra: Kapitoly z básnické poetiky Egona Bondyho*. Ostrava: Protimluv, 2007. s. 118. ISBN 9788025402481.

⁷⁷ BONDY, Egon. *Básnické spisy II.: 1962-1975*. Praha: Argo, 2015, s. 212. ISBN 978-80-257-1574-1.

⁷⁸ Tamtéž, s. 264.

⁷⁹ Tamtéž, s. 264.

Veršová výstavba skladby je nestálá. Jsou využity verše vázané i volné. Příkladem vázaného verše je např. druhá báseň skladby, v ní je použitý tzv. tirádový rým: „*Maxima culpa mea / že jsem kdy byla ,U Orfea ‘ / Správně známý psychiatr říká / že dívka je ztracena potká-li umělce či tajtrlíka*“⁸⁰. Příkladem volného verše užitého ve skladbě je např.: „*V poledne jsem šla dlouho po silnici / a od prachu zvířeného auty a od výfuků traktorů / jsem byla celá zalepená špínou / Žmoulala jsem si prstem pot pod srdcem / a zůstala po něm páska opálené kůže v šedivém povlaku*“⁸¹. Jednotlivé básně se od sebe také liší počtem užitých veršů ve strofách.

Doba, která je v díle zachycena, koresponduje s dobou jeho vzniku (počátek sedmdesátých let).⁸² Děj se odehrává ve středních Čechách a je v něm zachyceno období od léta do raného podzimu.

Jazyk, kterým je skladba napsaná, je vulgární a nespisovný. V díle se odráží Bondyho snaha o autentické vyjadřování a také odklon od přílišné lyrizace a obrazného pojmenování, i přes to se v díle lyrické pasáže objevují (viz ukázka výše).

2.1.2 Erotické motivy

Téma erotiky je silně spjata s tvorbou Egona Bondyho a v *Deníku dívky, která hledá Egona Bondyho* je dominantní. Hlavní hrdinka se během své cesty mnohdy stává aktérkou erotických příhod. Její vztah k nim se během příběhu vyvíjí. Ze začátku je povětšinou jejich aktivní účastnicí, kdežto ke konci se stává spíše pozorovatelkou.

Zpočátku se hlavní hrdinka diví, že se druhým jeví jako sexuální objekt – „*Když jsem takhle vyšla / vůbec jsem nepomyslela na to že bych mohla být někým / vyrušována / in puncto sexu / a sama jsem už vůbec neměla úmysl někoho vyrušovat /*

---

⁸⁰ BONDY, Egon. *Básnické spisy II.: 1962-1975*. Praha: Argo, 2015, s. 206. ISBN 978-80-257-1574-1.

⁸¹ Tamtéž, s. 207.

⁸² MAINX, Oskar. *Poezie jako mýtus, svědectví a hra: Kapitoly z básnické poetiky Egona Bondyho*. Ostrava: Protimluv, 2007. ISBN 9788025402481.

*Ale už druhý den jsem se přesvědčila / že má bezstarostnost byla neuvážená*⁸³. Její vztah k intimitě je až překvapivě prostý, bere to jako přirozenou věc, což je jeden z dalších znaků tvorby Egona Bondyho – potlačení emocionality a forma neosobního zájmu.

Dívka slouží jako protiklad ostatním postavám ztvárněným v této skladbě, pro mnohé může představovat ztělesnění opravdové svobody, a právě její nespoutanost na ní pravděpodobně přitahuje vesničany, kteří žijí v zaběhlých stereotypech a nejsou na jinakost příliš zvyklí. Několikrát se stala obětí znásilnění. Erotické téma je ve skladbě zaznamenáno autenticky, až surově (viz ukázka v předchozí kapitole).

Dalším důležitým motivem v díle je motiv dívčí nahoty. Prostřednictvím té se dají nalézt spojitosti se dvěma pověstmi, které se ve příběhu vyskytují. Stejnou krajinou se údajně procházel nahý také Egon Bondy a Ladislav Klíma, jehož dílem se silně inspirovali undergroundoví tvůrci⁸⁴- „*Slyšela jsem že Bondy taky chodí celý vysvlečený po krajině / a nosí s sebou pivo / Chtěla bych ho potkat! / Ostatně touto končinou / bloudival nahý i svatý Ladislav Klíma*“⁸⁵.

Oscar Mainx ve své knize upozorňuje na podobnost dívčího pytle s mnišskou kutnou. S přihlédnutím k této podobnosti se divoká sexualita hlavní hrdinky dostává do protikladu s její „svatostí“. Cesta, na kterou se vydala, tak může sloužit jako cesta za novým životem, za panenskou, duševní čistotou.⁸⁶

2.1.3 Lyrický subjekt

Italský bohemista a literární historik Alessandro Catalano ve svém článku „*Úloha Koláře se trochu přeceňuje.*“ *Totální realismus a moralizující literatura*

---

⁸³ BONDY, Egon. *Básnické spisy II.: 1962-1975*. Praha: Argo, 2015, s. 208. ISBN 978-80-257-1574-1.

⁸⁴ MAINX, Oskar. *Poezie jako mýtus, svědectví a hra: Kapitoly z básnické poetiky Egona Bondyho*. Ostrava: Protimluv, 2007. ISBN 9788025402481.

⁸⁵ BONDY, Egon. *Básnické spisy II.: 1962-1975*. Praha: Argo, 2015, s. 210. ISBN 978-80-257-1574-1.

⁸⁶ MAINX, Oskar. *Poezie jako mýtus, svědectví a hra: Kapitoly z básnické poetiky Egona Bondyho*. Ostrava: Protimluv, 2007. ISBN 9788025402481.

(2006) zmiňuje v souvislosti s českým básníkem Jiřím Kolářem a Egonem Bondy jev, který je oběma autorům společný – jedná se o tzv. „*sebestylizaci do mesiášské role*“.⁸⁷ Tento motiv je ve skladbě *Deník dívky, která hledá Egona Bondyho* velmi příznačný. Bondyho osoba očima dívky získává až nadpozemský charakter, stává se pro ni jakýmsi ideálem. Následně je tato „svatost“ bagatelizována světskými pohnutkami, např. popis Bondyho, jak se prochází po krajině a popíjí pivo – „*Slyšela jsem že Bondy taky chodí celý vysvlečený po krajině / a nosí s sebou pivo*“⁸⁸. Tyto protiklady v díle působí ironicky.

Lyrický subjekt (dívka, jejíž jméno neznáme) v díle znázorňuje věčné hledání, zproštění se od běžného socialistického života, který pro ni znamená spoutanost a vězení. Je v ní také znázorněn Bondyho odpor k moderní technologii – „*a volaly mne do svého auta své chaty ke svým tranzistorům / u rybníka / do těch svých prima vězeňských cel / kozích ohrádek / a prasečích chlívků*“⁸⁹.

Aby se dívka oprostila od mainstreamového života, začne žít jako poustevnice. Bondy zde nachází paralelu mezi hlavní hrdinkou a zemí – „*Žiju jako poustevnice Jsem / v tomhletom jako naše zem / Každý se jí vyhýbá na tisíc světelných let / Leda že by si ji cestou s žumpou splet*“⁹⁰.

Svým způsobem života se dívka vymyká sociálním standardům té doby, a proto slouží jako protiklad k ostatním obyvatelům, jejichž životem hlavní hrdinka výrazně pohrdá – „*Nemyslete si že budu někdy něčím jiným než svobodou / která vás dráždí a kterou jak čarodějníci chcete / zhanobit a upálit / ani jednu z vašich dobytčích radostí já s vámi nikdy nebudu / slavit / ve vašem ‚štěstí‘ budu vždy přítomna právě jen svojí / nepřítomností / ať vás to přivádí k šílenému zoufalství nebo k zlosti*“⁹¹.

---

⁸⁷ CATALANO, Alessandro. „Úloha Koláře se trochu přeceňuje.“ Totální realismus a moralizující literatura. *Host*. Brno, 2006, s. 37.

⁸⁸ BONDY, Egon. *Básnické spisy II.: 1962-1975*. Praha: Argo, 2015, s. 210. ISBN 978-80-257-1574-1.

⁸⁹ Tamtéž, s. 213.

⁹⁰ Tamtéž, s. 243.

⁹¹ Tamtéž, s. 249.

Toto již Pilařem zmiňované „duchovní poustevnictví“ je jedním z hlavních znaků tvorby Egona Bondyho, který ve svém díle sám sebe nebo fiktivní postavy staví do pozice osamělých jedinců, kteří spoléhají pouze sami na sebe a staví se do opozice vůči mainstreamu.

2.1.4 Kritika komunistického režimu

Společně s kritikou soudobého života se v díle objevuje také kritika tehdejšího režimu.

„Široká pole / na nich jak mandelinky kombajny / nové ohromné svítící stohy slámy / a v každé vesnici tajný“⁹². Na této ukázce je znát stylizace, na níž je celá skladba založena. Oscar Mainx ve své publikaci popisuje záměrné zasazení díla do období léta. Budovatelští básníci z padesátých let obvykle zasazovali svou tvorbu do letních měsíců, mezi hlavní témata patřily popisy přírody, oslava práce na poli a žní. Často se užívaly např. motivy traktoru.⁹³ Autor se užitím těchto motivů snaží k poezii tohoto druhu přiblížit, přílišná stylizace a ironické prvky (např. zmínka o „tajným“ z minulé ukázky) dokazují, že jeho záměrem bylo tento druh poezie zesměšnit.

Další kritické postoje a nadsázku lze vnímat v básni *Ach Čechy střední, Čechy mé*. V prvních třech verších básník promlouvá ke krajině středních Čech – „*Ach střední Čechy Čechy mé / chatařský ráji plný smogu / mám-li vás nepotřebuji jógu / abych došla až do nirvány / - u Mníšku do ní vedou brány*“⁹⁴ – ale v následující třech slokách již oslovuje další komunistickou zemi, Čínu – „*Ach střední Číno Číno má / ty naše doma-nedoma / fotografie rýžových polí / pracovitých až hlava bolí /*

---

⁹² BONDY, Egon. *Básnické spisy II.: 1962-1975*. Praha: Argo, 2015, s. 214. ISBN 978-80-257-1574-1.

⁹³ MAINX, Oskar. *Poezie jako mýtus, svědectví a hra: Kapitoly z básnické poetiky Egona Bondyho*. Ostrava: Protimluv, 2007. ISBN 9788025402481.

⁹⁴ BONDY, Egon. *Básnické spisy II.: 1962-1975*. Praha: Argo, 2015, s. 234. ISBN 978-80-257-1574-1.

*ach střední Číno Číno má*⁹⁵. Tento úryvek může být chápán jako narážka na soudobou propagandu.

Jako poslední úryvek, který dokazuje kritiku komunistického režimu obsaženou v díle, je úryvek z druhé poloviny skladby, ve které autor znehodnocuje a parodizuje v té době zaběhlá prorežimní hesla a mota – „*vývoje lidstva pokroku revoluce pro pokrok spojenectví / pro pokrok pokroku pro humanitu humanity pro / komunismus komunismu pro vývoj vývoje pro / blahobyt blahobytu pro společnost společnosti pro / hovno hovno pro člověka člověka do šrotu*“⁹⁶.

2.1.5 Intertextualita

V *Deníku dívky, která hledá Egona Bondyho* se nachází dobový článek z Rudého práva, jmenuje se *Jsem tobě strano pevným štítem*. Tento článek je téměř shodný s programovým letákem, který byl v Rudém právu doopravdy otištěn.⁹⁷ Je silně propagandistický a v kontextu celého díla posiluje jeho stylizaci.

Dále se v díle objevuje parafrázovaný výňatek z balady *Polednice* (sbírka *Kytice*, 1853) od Karla Jaromíra Erbena – konkrétně byly parafrázovány verše „*klika cvakla, dveře letí - / táta vchází do dveří. / Ve mdlobách tu matka leží, / k ňadrům dítě přimknuté*“⁹⁸. Verze, která se objevila v *Deníku dívky, která hledá Egona Bondyho*, zní: „*Guma praskla – dveře letí / -táta vchází do dveří / Ve mdlobách tu matka leží / dítě očím nevěří*“⁹⁹.

---

⁹⁵ BONDY, Egon. *Básnické spisy II.: 1962-1975*. Praha: Argo, 2015, s. 234. ISBN 978-80-257-1574-1.

⁹⁶ Tamtéž, s. 255.

⁹⁷ MAINX, Oskar. *Poezie jako mýtus, svědectví a hra: Kapitoly z básnické poetiky Egona Bondyho*. Ostrava: Protimluv, 2007. ISBN 9788025402481.

⁹⁸ ERBEN, Karel Jaromír. *Kytice* [online]. Praha: Městská knihovna Praha, 2010, s. 37 [cit. 2022-01-11]. Dostupné z: <https://web2.mlp.cz/koweb/00/03/37/00/42/kytice.pdf>.

⁹⁹ BONDY, Egon. *Básnické spisy II.: 1962-1975*. Praha: Argo, 2015, s. 236. ISBN 978-80-257-1574-1.

Bondy v textu odkazuje také na Svatopluka Čecha a jeho dílo *Ve stínu lípy* (1862) – „*Lítňi! / Do nebe vzlítňi! / A nebo do prdele / tam je víc vesele*“¹⁰⁰. U této básně je uvedené věnování básníkovi – „*(Památce Svatopluka Čecha / neboť zde stála ta lípa, / která mu utnula hlavu.*“¹⁰¹ Toto věnování je také jediná část v textu, kde je zachována interpunkce.

2.1.6 Mytické prvky

Oscar Mainx ve své knize zmiňuje, že by *Deník dívky, která hledá Egona Bondyho* mohl být chápán také jako iniciační dílo. Na své cestě za zasvěcením se dívka setkává s řadou pohádkových a mýtických osobností (víly, bohové...)¹⁰². Hlavní hrdinka je v díle v jeden okamžik stylizována do bohyně plodnosti země a rolnictví Démétér – „*Jak královna tančím těmito žněmi / nad obilím jak obloprsa Démétér tančím / kráčím a tančím*“¹⁰³.

Důvod, proč se dívka tak vehementně snaží osvobodit od běžných společenských norem a nároků, je nejspíš ten, že teprve poté může podstoupit duchovní zasvěcení. To vyvrcholí ve chvíli, kdy dívka v noci u Milíčovského rybníka bude mít mýtické vidění a nadpřirozené bytosti jí sdělí, že se chystá jejich návrat a předpovědí jí budoucnost lidstva:¹⁰⁴ „*my a bohové se vracíme / byvší tu odevždy před vámi / po jednom krátkém krutém palčivém dni / se vracíme / k novým pramenům / k čistým vodám / k chladivému vzduchu / k zářícímu vzduchu / k hřejivému vzduchu / k pulsujícím mořím / k plynoucímu času / k pravému bytí / jež je mimo to co vy jste*

---

¹⁰⁰ BONDY, Egon. *Básnické spisy II.: 1962-1975*. Praha: Argo, 2015, s. 2227. ISBN 978-80-257-1574-1.

¹⁰¹ Tamtéž, s. 227.

¹⁰² MAINX, Oskar. *Poezie jako mýtus, svědectví a hra: Kapitoly z básnické poetiky Egona Bondyho*. Ostrava: Protimluv, 2007. ISBN 9788025402481.

¹⁰³ BONDY, Egon. *Básnické spisy II.: 1962-1975*. Praha: Argo, 2015, s. 246. ISBN 978-80-257-1574-1.

¹⁰⁴ MAINX, Oskar. *Poezie jako mýtus, svědectví a hra: Kapitoly z básnické poetiky Egona Bondyho*. Ostrava: Protimluv, 2007. ISBN 9788025402481.

*nazvali životem / vracíme se k cestě vesmíru / kterou jste jen chtěli zastavit*¹⁰⁵. Na konci ji ještě navádějí ke spánku neboli ke smrti, díky které má dojít k zasvěcení: *„I ty zemři sestřičko / zemři rychle a klidně pokud to ještě jde / nemůžeme tě přijmout mezi sebe / bohužel nemůžeme*¹⁰⁶.

Mainx v knize dále zmiňuje dva atributy, které dokazují dívčinu předurčenost k zasvěcení:

- Řeč – tím je myšlena jak její občasná řečová omezenost (např. během pohlavních styků), anebo schopnost komunikovat s mytickými postavami – dívka se rozpomněla na jazyk, který dosud neznala, tzv. jazyk zasvěcenců:¹⁰⁷ *„Hovořila ke mně neznámým jazykem / což ještě více vzbudilo můj úžas / ale pak jsem jí náhle naprosto přesně rozuměla / buď že začala česky / nebo já se na ten jazyk rozpomněla / - nemohu rozhodnout*¹⁰⁸.
- Dalším atributem je dívčina nahota. Mainx zmiňuje, že nahota v díle slouží jako motiv, který dívku přibližuje spíše k životu přirozenému, zvířecímu než k tomu lidskému. Rozdíl mezi nahotou a oděvem je podle něho podobný jako např. mezi přírodou a kulturou nebo jedincem a společenským systémem.¹⁰⁹

---

¹⁰⁵ BONDY, Egon. *Básnické spisy II.: 1962-1975*. Praha: Argo, 2015, s. 265. ISBN 978-80-257-1574-1.

¹⁰⁶ Tamtéž, s. 264.

¹⁰⁷ MAINX, Oskar. *Poezie jako mýtus, svědectví a hra: Kapitoly z básnické poetiky Egona Bondyho*. Ostrava: Protimluv, 2007. ISBN 9788025402481.

¹⁰⁸ BONDY, Egon. *Básnické spisy II.: 1962-1975*. Praha: Argo, 2015, s. 263. ISBN 978-80-257-1574-1.

¹⁰⁹ MAINX, Oskar. *Poezie jako mýtus, svědectví a hra: Kapitoly z básnické poetiky Egona Bondyho*. Ostrava: Protimluv, 2007. ISBN 9788025402481.

2.2 Magorovy labutí písně (I. M. Jirous)

2.2.1 Představení díla

Básnická sbírka *Magorovy labutí písně* od I. M. Jirouse je považována za vrchol básnickovy tvorby. Obsahuje básně z vězení z let 1981–1985, konkrétně se jedná o věznice v Ostrově, Litoměřicích, a především ve Valdicích.

Básně ve sbírce jsou psané v pravidelné rytmicе, mají vázaný rým, nejčastěji se v básních objevuje rým sdružený – „*Služební psi na dvoře vyjí / a Radim slaví eucharistii. / Slova písně Ó svatý Michaeli / linou se z cely. / Kalich je lžíce a hostie jsou z věky. / Pán Bůh je s námi po všechny věky.*¹¹⁰ Verš je nejčastěji osmislabičný a je spíše sylabický než rytmický.¹¹¹

Význam názvu *labutí písně* je nastíněn již v úvodní básni sbírky, která zní: „*Což nutně když se básník dusí / exodus následovat musí? / Labuť divný pták zpívá umírajíc / přece stejně krásně z naší strany hranic*“¹¹². Zpívající umírající labuť působí jako metafora k postavení lyrického subjektu jakožto vězně, který na pokraji svých sil promlouvá s Bohem.

2.2.2 Kompozice

Básně ve sbírce jsou rozděleny do šesti částí. Celá sbírka věnována českému hudebníkovi a členu Plastic People Vratislavu Brabencovi. Sbíрку otevírá báseň *Což nutně když se básník dusí*.

2.2.2.1 Labuť sv. Huga

Jak je zřetelné již z názvu, první část sbírky je věnována sv. Hugovi. V této části vězeň promlouvá k Bohu, ve své víře nachází jediné východisko. V básních je velmi příznačná vězňova láska k české krajině a jeho stesk po domově –

---

¹¹⁰ JIROUS, Ivan Martin. *Magorovy labutí písně*. Praha: Torst, 2006, s. 13. ISBN 80-7215-296-3.

¹¹¹ PUTNA, Martin C. *Česká katolická literatura 1945–1989*. Praha: Torst, 2017. ISBN 978-80-7215-554-5.

¹¹² JIROUS, Ivan Martin. *Magorovy labutí písně*. Praha: Torst, 2006, s. 9. ISBN 80-7215-296-3.

„Nemodlit se byl by hřích. / Z chomutovského jel jsem soudu. / Poslední léta rodnou hroudu / vidím jen na eskortách. / Ach.“¹¹³

Lyrický subjekt se snaží pochopit svůj vlastní osud, prosí Boha o vysvětlení, bádá po smyslu svého utrpení – „*Víš ty, Bože, vůbec o mně / žes mě zavřel v tomhle domě? / Vzpomeň si někdy na mě, / jak tu sedím v hnojné jámě? / Stvořils vavříny i oměj, / co z toho jsi schystal pro mě? / Odsoudils mě k marné slávě / nebo pojdu někde v slámě?*“¹¹⁴ Přípodobnění vězeňské cely k „hnojné jámě“ ukazuje básníkovo znechucení a bolest ze svého vlastního osudu. V další části se obrací i k jiným svatým, např. ke sv. Bartoloměji nebo sv. Antonínovi.

Vězeň během svého trestu dochází pracovat do kostela a jeho cela se nachází v budově kláštera. Básník naráží na tuto ironii a s nadsázkou odlehčuje situaci – „*Ptám se Tě, Pane, vážně zcela, / ač trochu s potlačeným smíchem: / Nechceš mě nakonec mít mnichem?*“¹¹⁵

Básník svůj pobyt ve vězení přirovnává k peklu (během prací při sváření spatřil plamen a přirovnal ho k plamenu pekelnému) a k očištcí, prosí Boha o odpuštění a doufá, že se za něho přimluví svatí, jejichž podobizny v kostele visí – „*Přimluvit by se snad měli / světci v nikách na průčelí / se sv. Hugem s labutí / odpustit můžeš mi jen Ty*“¹¹⁶.

Objevuje se také protiklad chladných, tmavých a depresivních vnitřních prostor kláštera s rozkvétající jarní přírodou – „*Když vypustí nás z našich cel / po cestě do kostela / kvete na dvoře jitrocel / a fasáda se bělá / ve slunci oslnivě / však uvnitř chrám je tmavý*“¹¹⁷.

Jirous během svého pobytu ve vězení vzpomíná na svou tetu, která byla uvězněna v procesu okolo Milady Horákové. Pobyt ve vězení vnímá jako rodinné

---

¹¹³ JIROUS, Ivan Martin. *Magorovy labutí písně*. Praha: Torst, 2006, s. 14. ISBN 80-7215-296-3.

¹¹⁴ Tamtéž s. 14.

¹¹⁵ Tamtéž, s.15.

¹¹⁶ Tamtéž, s. 16.

¹¹⁷ Tamtéž, s. 24.

prokletí, vyjadřuje se k tomu opět s nadsázkou a ironií („*V naší rodině ponuře / tihnem k životu v klauzuře*“¹¹⁸), sám sebe označuje za „mnicha komunismu“.

Dále Jirous odkazuje na činnost Amnesty International, neziskovou organizaci, která se mj. zabývala také pomocí politickým vězňům – „*Tuší snad jenom Amnesty / v jakém zde žijem neštěstí*“¹¹⁹. Následně však dodává, že je schopen přežít toto světské utrpení, protože po smrti na něho čeká „věčný ráj“ – „*Chystají pro mne vyhnanství / nu proč ne / nebeské panství stejně mi / nikdo z nich nevezme*“¹²⁰.

První část *Magorových labutích písní* je zakončena Jirousovým příslibem „*já formou ich / klášter proslavím v Kartouzích*“¹²¹.

2.2.2.2 Dům s modrým beránkem

V této části básnické sbírky Jirous vzpomíná na svou ženu a na Vratislava Brabence, který emigroval – „*Vráťa vyhlíží ve Vídni / blížíci se dny podzimní, / vane na Videaň z pustý fěn / na Vysočině letos len / sklizejí beze mne*.“¹²²

Hlavním motivem druhé části sbírky je básníkův stesk po domově a utrpení, které musí snášet Jirousova žena Juliana a jeho dcery – „*Třpytí se slunce kosám na ostří. / Třpytí se slzy na řasách vás tří. / Pán Bůh nás nenechá v starosti, / Pán Bůh nás nenechá věčně plakat*.“¹²³

2.2.2.3 Magor d'or

Třetí část sbírky je věnována českému literárnímu kritikovi a historikovi Bedřichu Fučíkovi. V této části čtenář opět naslouchá vězňovým modlitbám.

---

¹¹⁸ JIROUS, Ivan Martin. *Magorovy labutí písně*. Praha: Torst, 2006, s. 29. ISBN 80-7215-296-3.

¹¹⁹ Tamtéž, s. 30.

¹²⁰ Tamtéž, s. 30.

¹²¹ Tamtéž, s. 36.

¹²² Tamtéž, s. 39.

¹²³ Tamtéž, s. 45.

Lyrický subjekt prosí Boha o záchranu, o osvobození své i jiných lidí, kteří během komunistické totality trpěli – „*O nebe prosím Ježíše / pro mučedníka Závíše / Do rukou jeho prosbu kladu / za mučednici Miladu*“¹²⁴. V ukázce Jirous odkazuje na Miladu Horákovou, která byla za komunistické totality popravena.

V básni je opět zaznamenaný Jirousův stesk po domově a rodině – „*Vysvobod' mě už prosím vrať mě / Martě Františce Julianě / Andělé ať se snesou nad ně*“¹²⁵. V této části knihy se objevuje řada náboženských motivů, básník se opět obrací nejen k Bohu, ale i např. ke sv. Prokopovi nebo Martinovi. V jedné části tak také Pannu Marii prosí o odpuštění – „*tady v prostoru chrámovém / Milost máš Panno v srdci svém / odpusť mi prosím odpusť jen / že jsem takový jaký jsem*“¹²⁶.

Jirous se během svého vězeňského pobytu učil latinsky a do svých básní také vkládá latinské verše, např. hned v první básni části *Magor d'or* se objevuje verš „*Deum tamen laudavisti*“¹²⁷, což ve volném překladu znamená „stále jsi chválil Boha“.

2.2.2.4 My lovers are over the oceans

Čtvrtá část knihy má anglický název „my lovers are over the oceans“, což může být překládáno jako *moji milovaní jsou za oceány*. Je to odkaz na lidi z Jirousova okolí, kteří byli kvůli komunistickému režimu nuceni emigrovat. Tato část je věnována českému spisovateli Eugenu Brikciusovi.

Jak je patrné již z názvu, autor zde odkazuje na své blízké, kteří odjeli do zahraničí, a vyrovnává se s pocity osamění – „*Ubývá milovaných tváří / veselé ghetto je v diaspoře / jak lampa která hoří spoře / jak lampa se staženým knotem / my zbylí žijem neživotem*“¹²⁸.

---

¹²⁴ JIROUS, Ivan Martin. *Magorovy labutí písňe*. Praha: Torst, 2006, s. 49. ISBN 80-7215-296-3.

¹²⁵ Tamtéž, s. 50.

¹²⁶ Tamtéž, s.50.

¹²⁷ Tamtéž, s. 49.

¹²⁸ Tamtéž, s. 61.

Zároveň Jirous vnímá emigraci jako chybný počín, je připravený neutíkat z boje a dále žije ve víře – „*Dodnes tvým slovům Dušane věřím / umělci svrhnou každý režim*“¹²⁹. Básník poukazuje na rezignaci mnohých lidí, v následující ukázce používá symbol dvouocasého lva z českého znaku a dokazuje na něm neochotu lidí bojovat proti totalitě – „*Zetlelou přikryti korouhvi / odpočívají čeští lvi / dvouocasí*“¹³⁰.

Jirous zde také používá motiv sovětské zimy jako metaforu k soudobé politické situaci – „*Mám tomu rozumět jako vzkazu / že jsem tu uvíz v kremelském mrazu?*“¹³¹

2.2.2.5 Intermezzo

Pátá část *Intermezzo* je věnována Julii Novákové. Objevuje se v ní nejvíce lyrických pasáží – „*Entlováno je moře chaluhami / Rákosím rybníky duše modlitbami / Ibisi vzlétají svítá ráno / Chaluhami je moře entlováno*“¹³².

Básník zde opět prosí Boha o odpuštění a v závěru čtvrté části vyjadřuje stesk po své lásce – „*nad mořem vlhké útesy / blíž než tak kde ted' pro mne jsi / lodě plují a vory // memento mori*“¹³³.

2.2.2.6 Hommage à Boris Savinkov

Poslední část je věnována ruskému spisovateli a novináři Borisovi Savinkovi. Název části je z francouzštiny a Jirous jeho prostřednictvím tomuto spisovateli vyjadřuje poctu.

---

¹²⁹ JIROUS, Ivan Martin. *Magorovy labutí písně*. Praha: Torst, 2006, s. 60. ISBN 80-7215-296-3.

¹³⁰ Tamtéž, s. 62.

¹³¹ Tamtéž, s. 64.

¹³² Tamtéž, s. 70.

¹³³ Tamtéž, s. 72.

V této části jsou popisovány psychické stavy vězně a postupné vytrácení se lidskosti – „*Po ránu mezi d'ábly stávám / pomalu sám se d'áblem stávám / tak se mi vybavuje znova / povzdech Borise Savinkova*“¹³⁴.

V této části se také objevuje kritika spisovatelů a básníků oficiálního proudu – „*Kdysi jsi básně psal / o koni o ikoně / pokročil čas a ikony / děláš už jen pro ně // Pryč s ideály mládí! / Teď tvoji koně pádí – ech - / v komunistických Květech*“¹³⁵.

Básník zde vzpomíná na různé etapy svého života, např. na své dětství, první lásky, spolupráci s Plastic People nebo svou vlastní svatbu. Také básně věnuje umělcům, kteří ho inspirovali, např. Salvador Dalí nebo John Lennon. V následující části se vyjadřuje k Lennonově smrti – „*V úzkostném srdci Evropy / bolestně šumí splav / Vltava Kampu kolébá / Lennonův kenotaf*“¹³⁶.

V poslední básni své sbírky Jirous vzdává hold Bondymu – „*Nad dvěma slunci / třetí vzešlo / bez tebe by to Bondy nešlo // Bez tebe bych byl bez poetiky / seděl jak vůl / a lepil jen pytlíky.*“¹³⁷

2.2.3 Motiv víry

Ivan Martin Jirous je zařazován do religiózního proudu českého undergroundu. V jeho básních se často objevují náboženské a křesťanské motivy. Česká bohemistka Petra Čecháková ve svém článku *Stále stejný Jirous?* (2005) poukazuje na jedinečné, mnohdy až ironické užití religiózních a výsměšných až „rouhačských“ veršů vedle sebe.¹³⁸ Jako příklad udává verše „*Ptali se svaté Cecílie / na nebi andílci: / Opravdu se Ti líbí / jak hrajou Plastici? // Za to jak krásně hrajou / za jejich Pašije / Pán Bůh*

---

¹³⁴ JIROUS, Ivan Martin. *Magorovy labutí písně*. Praha: Torst, 2006, s. 75. ISBN 80-7215-296-3.

¹³⁵ Tamtéž, s. 79.

¹³⁶ Tamtéž, s. 78.

¹³⁷ Tamtéž, s. 86.

¹³⁸ ČECHÁKOVÁ, Petra. *Stále stejný Jirous?* [online]. 2005, **XXI** (4), 8-9 [cit. 2022-01-20]. Dostupné z: <https://wayback.webarchiv.cz/wayback/20171019100029/http://casopis.hostbrno.cz/archiv/2005/4-2005/stale-stejny-jirous>.

je zvláštní branou / do nebe vpašuje“¹³⁹. Jako příznak zmiňovaného „rouhačství“ je možné vnímat např. přirovnání hudby Plastic People k náboženským pašijím.

Jiřousův vztah k Bohu je autoritativní, vnímá ho jako svého jediného soudce – „*Chystají pro mne vyhnanství / nu proč ne / nebeské panství stejně mi / nikdo z nich nevezme // Určují pobyt / jsou to bloudi / kde budu bydle jenom Pán Bůh / nakonec rozsoudí*“¹⁴⁰. Zároveň však básník přiznává, že se k Bohu a k náboženství obrací hlavně v těžkých chvílích, v čase, kdy ho doopravdy potřebuje – „*V neštěstí se vždycky hbitě / vracím k religiozitě / jak se však trochu zabydlím / tak se zasnani nemodlím*“¹⁴¹. Tento rozpor dokazuje nelehké postavení vězně a jeho tíživou situaci, ve které mu jediným východiskem je víra ve vyšší moc.

O Jiřousově pojetí víry vypovídá následující ukázka: „*Tak nevím když modlit se neumím / jestli modlitby skládat smím / nedbaje co si myslí Řím / k Panence Marii hovořím*“¹⁴². Zde je patrné, že autor, ač katolík, katolickou církev jako autoritu příliš neuznává a namísto zavedených norem a stereotypů (např. narážka na modlitby v prvních dvou verších) je pro něho důležité individuální pojetí víry, které spočívá v „duchovním propojení“ s např. Bohem nebo Pannou Marií pomocí modlitby.

Básník ve sbírce nepromlouvá pouze k Bohu, ale i k Panně Marii, Ježíšovi a spoustě svatých – např. věnování první části sbírky sv. Hugovi nebo promluva ke sv. Antonínovi – „*Pomoz mi svatý Antoníne / ó pokoušených patrone / pomoz mi svatý Antoníne / abych měl sílu říct jim ne*“¹⁴³. Ve sbírce se také nacházejí symboly z náboženské mytologie, např. mořská obluda Leviatan, jejíž chřtán je připodobněn k vězení („*Už mě nenech vězet marně / v Leviatanově tlamě*“¹⁴⁴). Také se objevuje

---

¹³⁹ JIROUS, Ivan Martin. *Magorovy labutí písňe*. Praha: Torst, 2006, s. 78. ISBN 80-7215-296-3.

¹⁴⁰ Tamtéž, s. 30.

¹⁴¹ Tamtéž, s. 16.

¹⁴² Tamtéž, s. 50.

¹⁴³ Tamtéž, s. 22.

¹⁴⁴ Tamtéž, s. 14.

symbol beránka („*V úzkostech volal jsem Beránka / těsná je moje skořápka / V neklidu noci v hrůze dní / prosil jsem ať ji uvolní*“¹⁴⁵).

V díle je častý kontrast mezi dobrem a zlem, dobro je obvykle znázornováno Bohem a nebeským rájem a zlo je ztvárněno v pekle – „*Zatřpytí se ciborium / bílým zatřpytí se světlem / posil Pane naši víru / před ukrutným spas nás peklem*“¹⁴⁶

Zajímavý je také kontrast vězení a chrámu, dvou odlišných symbolů, které v této básnické sbírce splývají do jednoho. Na tento rozpor poukazuje básník v následující ukázce – „*Na Mírově jsem makal v kapli. / Když teďka po čtvrtý mě lapli, / šoupli mě dělat do kostela / a v klášteře je moje cela.*“¹⁴⁷. Jirous tuto skutečnost popisuje s nadsázkou, zde se výrazně objevuje další rys jeho tvorby – všudypřítomná ironie a sebeironie.

Motiv víry je v díle natolik důležitý, protože napomáhá lyrickému subjektu objevit naději v těch nejtěžších chvílích. I přes to, že se v básních objevují i odlehčené pasáže, které znevažují autorův postoj k náboženství (různé slovní hříčky chvílemi bagatelizují vážnost situace, např. „*Kdybych to nebral religiózně / bylo by mi zde věru hrozně*“¹⁴⁸) nebo vulgarizují dané téma (např. část, která popisuje sexuální praktiky mezi vězni - „*Špatně se skládá elegie / když kolem cucají si pyje / a každý rým je na to chudý / popsat jak kouří si zde údy*“¹⁴⁹), je velmi výrazným aspektem sbírky.

2.2.4 Odkazy a intertextualita

Již v minulých kapitolách jsem se zmiňovala o básnickových četných odkazech k vnější realitě. Ve svých básních se Jirous obrací převážně:

- k entitám spojeným s jeho vírou – Bůh, Panna Marie, Kristus, svatí
- ke svým blízkým a k osobnostem okolo undergroundové subkultury

---

¹⁴⁵ JIROUS, Ivan Martin. *Magorovy labutí písně*. Praha: Torst, 2006, s. 54. ISBN 80-7215-296-3.

¹⁴⁶ Tamtéž, s. 55.

¹⁴⁷ Tamtéž, s. 15.

¹⁴⁸ Tamtéž, s. 15.

¹⁴⁹ Tamtéž, s. 18.

- k osobnostem spojeným s uměleckou kulturou (spisovatelé a jejich díla, umělci, hudebníci)

Na své přátele se v básních Jirous obrací převážně v souvislosti s jejich emigrací. Zde je např. úryvek věnovaný osobnostem undergroundu – „*Vráťa ted' okukuje Prátr. / Bratr Karásek ve Švýcarsku / dokazuje svou k Bohu lásku. / V Provenčalsku se Charlie toulá. / Jenom já že bych byl ten moula?*“¹⁵⁰

Co se týče odkazů k literární kultuře, ve sbírce je zmíněna řada jmen, např. v části, která popisovala vězňovu samotu, je do básně zakomponován spisovatel Karel Sabina. Jirous využil jeho přízviska „zrádce národa“ a porovnává své postavení s tím jeho, protože „*Snad ani alkoholik / samoten tolik není jak zrádce*“¹⁵¹. Značná část těchto odkazů je založena na reálné skutečnosti spojené s danou osobou, např. Komenský je zmiňován v souvislosti s požárem v Lešné a Škvorecký s emigrací do Kanady. Zajímavé je nacházení paralely mezi Jirousovým osudem a osudem básníka Jana Zahradníčka. V této části knihy autor vyjadřuje soucit se Zahradníčkem a jeho utrpením („*V té krátké chvíli usínání / než spánek padnul na víčka / vzpomněl jsem na Jana Zahradníčka / co musel milá snést // Proti němu je naše bolest / jen malá malička*“¹⁵²). Dále jsou v díle zmiňováni např. Jaroslav Hašek, N. V. Gogol, Charles Dickens nebo George Orwell.

Zajímavostí je, že první a poslední část sbírky je zakončena zmínkou o Egonu Bondym. V obou případech je zmíněn jeho spisovatelský um, kterého si Jirous velmi vážil („*Každý básník tvoří jak umí / říká Bondy a ten tomu rozumí*“¹⁵³).

Ve sbírce byla narážka na několik literárních děl. Ze začátku první části se objevuje odkaz na italského básníka Danta Alighieriho a jeho dílo *Božská komedie* – „*Vidím že píšu o pekle / matně špatně a rozvlekle / ctižádosti mě svatí chraňte / aspoň si nemyslím že jsem Dante*“¹⁵⁴. Na novelu skotského spisovatele R. L. Stevensona

---

¹⁵⁰ JIROUS, Ivan Martin. *Magorovy labutí pisaně*. Praha: Torst, 2006, s. 61. ISBN 80-7215-296-3.

¹⁵¹ Tamtéž, s. 21.

¹⁵² Tamtéž, s. 42.

¹⁵³ Tamtéž, s. 36.

¹⁵⁴ Tamtéž, s. 18.

Podivuhodný případ Dr. Jekylla a pana Hyde se odkazuje ve čtvrté části – „*V doslovu čtu ke Stevensonovi / Starého slova o smyslu oběti. / Nu, a co v cizině, jak je Ti? / Cítíš se tam spíš doktorem / Jekyllm anebo Hydem?*“¹⁵⁵ V básni z posledního dne roku 1983 Jirous o nadcházejícím roce napsal, že „*Rok Orwella stojí před katrem*“¹⁵⁶. Tímto výrokiem odkazoval na román George Orwella *1984*.

2.2.5 Autentičnost vyjadřování a hra se slovy

Autenticita je zásadní znak Jirousovy poezie. Jirous se snažil ve svých básních zachytit život v jeho nejryzejší podobě. Autentické vyjadřování podporovalo jeho snahy o výstřednost a provokaci.¹⁵⁷ Mezi velmi autentickou část lze zařadit úryvek z textu, ve kterém Jirous popisuje sexuální praktiky mezi vězni (viz kapitola 2.2.3). Na tomto úryvku je velmi znatelná Jirousova již zmíněná snaha o provokaci.

Autenticita prostupuje celou sbírkou. Básník své pocity vyjadřuje realisticky, bez příkras. Spočívá v užití hovorového, mnohdy nespisovného jazyka, který je v kontrastu s náboženskými motivy vyskytujícími se v díle. Jak bylo napsáno již v teoretické části (kapitola 1.4.2) za pomoci tohoto kontrastu se Jirous pokouší zohledňovat lidskou nedokonalost. Příklad autentického vyjadřování: „*Jdu volit cestou z kostela / na mši jdu přímo z voleb / nač tady potom Sion stál / a k čemu hora Oreb? // Ach svatý Jene Husi / jak se mi křesťanstvo hnusí!*“¹⁵⁸

Jirous ve své tvorbě často používá metodu hry se slovy, čímž mnohdy odlehčuje dané téma. Příklad hry se slovy v kombinaci s užitím anglicismu v následující ukázce: „*Zatímco Liška s Brikciusem / míří v Oxfordu do pubu / zalykám*

---

¹⁵⁵ JIROUS, Ivan Martin. *Magorovy labutí písně*. Praha: Torst, 2006, s. 64. ISBN 80-7215-296-3.

¹⁵⁶ Tamtéž, s. 28.

¹⁵⁷ ČECHÁKOVÁ, Petra. *Stále stejný Jirous?* [online]. 2005, XXI (4), 8-9 [cit. 2022-01-20]. Dostupné z: <https://wayback.webarchiv.cz/wayback/20171019100029/http://casopis.hostbrno.cz/archiv/2005/4-2005/stale-stejny-jirous>.

¹⁵⁸ JIROUS, Ivan Martin. *Magorovy labutí písně*. Praha: Torst, 2006, s. 77. ISBN 80-7215-296-3.

*se tady hnusem: / zase jsem dopad na hubu! // Zatímco Evžen s Tomášem / míří do pubu v Oxfordu / cpu se vězeňským gulášem: / znova jsem dostal na mordu!*¹⁵⁹

V dalším úryvku Jirous využívá dvojí význam slova „líznu“, poprvé jako slovesa, podruhé jako vlastního jména: „*Jestli mě ještě po páté / nedopust' Bože líznou / dopřej mi aspoň ve vazbě / setkání s Františkem Líznou*“¹⁶⁰.

2.3 Závěr praktické části

V praktické části jsem se věnovala interpretaci dvou textů básníků tvořících pod vlivem undergroundu – Egona Bondyho a jeho *Deníku dívky, která hledá Egony Bondyho* a Ivana Martina Jirouse a jeho *Magorových labutí písní*. I přes to, že jsou tyto básnická díla značně odlišná, projevují několik společných znaků, které jsou úzce spjaty s undergroundovou poezií obecně.

Mezi tyto společné znaky patří:

1. Vymezení vůči totalitnímu režimu

Tento aspekt každý z autorů pojal jiným způsobem. Egon Bondy svou básnickou skladbu stylizoval do budovatelské poezie. Použil ale natolik silnou stylizaci, že se dílo chvílemi jeví až parodicky.

V Jirousově poezii kritika režimu spočívá v básnickém subjektu jakožto politickém vězni. Tato kritika je v jeho básnické sbírce značně zřetelná. Sbíрка je emotivnější a více čtenáři pomáhá pochopit postavení člověka, který byl komunistickým režimem označen za „nepohodlného“.

2. Vulgární, autentické vyjadřování s prvky ironie

Dalším společným znakem těchto děl je jejich jazyková rovina. Oba autoři se ve svých dílech vyjadřují hovorově, často do svých básní zařazují vulgarismy a ironii.

---

¹⁵⁹ JIROUS, Ivan Martin. *Magorovy labutí písně*. Praha: Torst, 2006, s. 59. ISBN 80-7215-296-3.

¹⁶⁰ Tamtéž, s. 34.

3. Vymezení vůči společenským konvencím

Pro příznivce undergroundové kultury byla zásadní snaha vymanit se ze zaběhlých společenských pravidel a konvencí. Tento aspekt je silně obsažen v básnické skladbě Egona Bondyho, kde slouží jako jedno z hlavních témat.

4. Využívání erotických motivů

Určitá snaha vymanit se zaběhlým konvencím je obsažena také v erotických motivech, které undergroundoví tvůrci zařazují do svých děl. Téma erotiky je v *Deníku dívky, která hledá Egona Bondyho* velmi důležité. Jirous ho ve své básnické sbírce *Magorovy labutí písně* použil např. v pasáži, kde popisuje sexuální praktiky jednotlivých vězňů.

3. Projektová část

3.1 Představení projektu a jeho cíl

Mým projektem je organizace a naplánování literární stezky ve východočeském maloměstě Chocni. Tento druh projektu jsem si zvolila, protože je toto město proslulé rozsáhlými parky s krásnou přírodou, a z toho důvodu jsem se rozhodla využít tento potenciál a spojit tyto přednosti s tématem undergroundové literatury.

Celý projekt nese název *Procházkou k srdci undergroundu*. Jeho cílem je vymyslet stezku, která bude mít charakteristické rysy naučné stezky. Povede skrze zajímavá místa v Chocni, bude mít několik zastávek a na každé zastávce bude umístěn výstavní panel s informacemi týkající se undergroundové literatury. Jedná se o:

- informace o kontextu doby
- teoretické informace týkající se undergroundové literatury, např. teze, vymezení undergroundu vůči totalitnímu režimu, informace o bigbítové hudbě nebo medailonky jednotlivých příznivců undergroundu
- naučné kvízy

Hlavní myšlenkou projektu je snaha o zavedení nevšedního vzdělávacího programu, který zábavnou formou pomůže rozšiřovat povědomí o literatuře jako takové (témata by se dala časem obměňovat) a vzbudí v druhých zájem o tento druh umění.

3.2 Organizace literární stezky

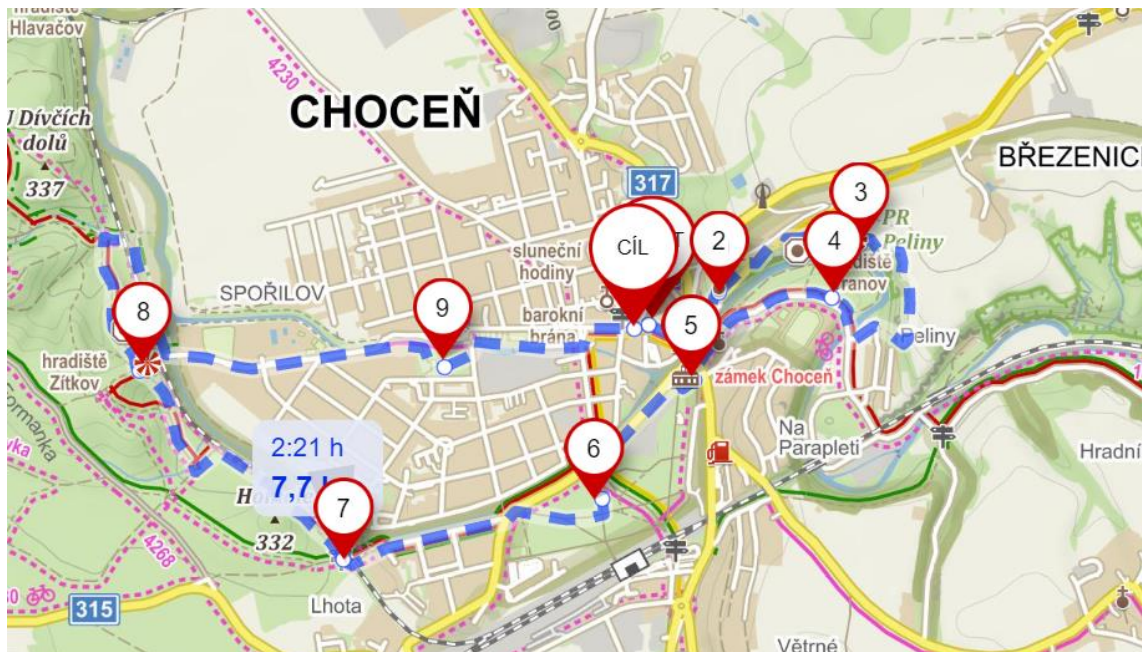
3.2.1 Naplánování trasy

Nejprve jsem se rozhodla sestavit trasu stezky. Místa, která slouží jako zastávky, se nacházejí v centru města i v okolní choceňské přírodě. Stezka je dlouhá necelých osm kilometrů a začíná a končí v centru města, na Tyršově náměstí.

Stezka má celkem jedenáct stanovišť:

- Start – Tyršovo náměstí (Infocentrum)
- 2. zastávka – ulice Hřbitovní

- 3. zastávka – Doskočilova vyhlídka
- 4. zastávka – Přírodní rezervace Peliny
- 5. zastávka – Zámek Choceň
- 6. zastávka – zámecký park
- 7. zastávka – turistický rozcestník U Prokopa
- 8. zastávka – vyhlídka na Choceň
- 9. zastávka – park v ulici Kaštanová
- Cíl – Tyršovo náměstí

Obrázek 1: mapa stezky

Vlastní zdroj, mapa stezky dostupná zde: <https://mapy.cz/zakladni?planovani-trasy&x=16.2180626&y=49.9995453&z=14&l=0&dim=61f51978ba7c197d08573b49>.

Z důvodu ohlášení akce bych kontaktovala Městský úřad Choceň zasláním ohlášení o použití veřejného prostoru na oddělení životního prostředí.

3.2.2 Spolupráce

Při realizaci literární stezky je možnost navázat spoluprací s různými choceňskými institucemi. Vzhledem k povaze projektu jsou nejvhodnější nejvhodnější:

- Základní umělecká škola Choceň
- Městská knihovna Choceň
- Infocentrum

3.2.2.1 Spolupráce se základní uměleckou školou

Základní umělecká škola v Chocni již v minulosti pořádala venkovní výstavy a snažila se šířit kulturu do povědomí zdejších občanů, z toho důvodu mi tato instituce připadá vhodná pro spolupráci během realizace projektu.

Spolupráce by spočívala v možném vypůjčení výstavních panelů a využití poradní činnosti během vytváření výstavních materiálů z estetického a vizuálního hlediska.

3.2.2.2 Spolupráce s knihovnou

Protože je projekt literární povahy, důležitou institucí ke spolupráci je Městská knihovna Choceň. Součástí spolupráce by byla např. propagace projektu nebo pomocná korektura při tvorbě obsahu výkladového materiálu a poskytnutí dodatečných informací.

3.2.2.3 Spolupráce s infocentrem

Infocentrum se nachází na náměstí, na kterém taktéž začíná literární stezka. V infocentru by měli zájemci možnost před cestou obdržet nápomocné dokumenty (např. podrobnou mapu stezky a odkazy na webové stránky) a další doplňkové informace.

3.2.3 Propagace

Propagace projektu by probíhala skrze:

- propagační letáky
- článek v místním periodiku
- webové stránky
- sociální sítě

Propagační letáky by byly k dostání v prostorách institucí, které navážou s projektem spolupráci. Jako vhodný způsob propagace slouží také Chocenský zpravodaj, v němž by byl uveřejněný článek o projektu a před jeho začátkem také tisková zpráva. Hlavní způsob propagace by byl provozován skrze internet a sociální sítě.

3.2.3.1 Webové stránky

V souvislosti s literární stezkou by byly vytvořeny webové stránky. Na webových stránkách by bylo možné najít:

- informace o projektu
- audio nahrávky s výkladem k jednotlivým stanovištím
- mapa stezky
- kontaktní údaje

3.2.3.2 Sociální sítě

Facebook

Propagace skrze sociální síť Facebook by spočívala skrze možnost společného absolvování stezky. V pravidelných intervalech (např. jednou za měsíc) by se na této sociální síti naplánovala událost společné procházky. Účastníci by měli šanci během stezky nenuceně diskutovat na dané téma a sdělovat si své dojmy. Myšlenkou těchto společných procházek je možnost stmelit dohromady lidi se zájmem o literaturu a poskytnout jim potenciál tento zájem rozšiřovat.

Instagram

Hlavní propagace projektu by probíhala skrze sociální síť Instagram. Na té by byla založena stránka s názvem stezky – *Procházkou k srdci undergroundu*. Skrze ni by byla možnost interakce s lidmi, kteří mají zájem stezku absolvovat nebo se tak již stalo. Byly by na ní zveřejňovány příspěvky týkající se stezky, ale také různé zajímavosti z prostředí undergroundové literatury a všeho, co s ní souvisí.

Důležitý by byl také hashtag, nesl by pojmenování stezky - *#prochazkouksrdciundergroundu*. Pod tímto hashtagem by mohli lidé, kteří se vydali na literární stezku, sdílet své fotografie a dojmy z ní. Na instagramovém profilu projektu by díky hashtagu byla možnost tyto příspěvky taktéž sdílet a mapovat tak jejich zážitky.

Na Instagramu by také probíhaly všelijaké vědomostní soutěže a kvízy.

3.2.4 Finanční plán

Projektové náklady by byly omezeny na minimum a zahrnovaly by převážně propagační materiály, zejména jejich tisk (orientace podle cen vybraných společností FRANCES s.r.o. a Popyreklama.cz):

- tisk sta kusů propagačních letáků ve formátu A5 na literární stezku (barevně) – 992,20 Kč
- tisk padesáti kusů propagačních letáků ve formátu A5 na dílčí dětský projekt (barevně) – 496,10 Kč
- tisk osmi plakátů s výklady na jednotlivá stanoviště ve formátu A2 (barevně) – cena za jeden kus 58 Kč – 464 Kč

Dalším výdajem by byla platba za webové stránky, která činí 1500 Kč.

Náklady za projekt by byly 3452,30 Kč.

3.2.4.1 Náklady obětované příležitosti

V souvislosti s projektem je vhodné brát v potaz také náklady obětované příležitosti. „*Náklady obětované příležitosti představují hodnotu nejhodnotnějšího*

*statku, činnosti, alternativy, která musí být obětována ve prospěch zvoleného statku, činnosti, alternativy.*¹⁶¹

V mém případě je touto „obětovanou příležitostí“ čas, který jsem mohla strávit v práci. Číselně se jedná o 20 hodin přípravy projektu. Má pracovní mzda dělá 120 Kč na hodinu. Náklady obětované příležitosti v tom případě dosahují do výše 2 400 Kč.

3.2.5 Myšlenka realizace projektu

Zájemci o absolvování stezky by nejprve měli možnost navštívit choceňské infocentrum, nachází se na Tyršově náměstí. Zde také začíná literární stezka. V infocentru by jim byl poskytnut dokument s podrobnou mapou stezky s popisky a souřadnicemi jednotlivých stanovišť. Na druhé straně dokumentu by se nacházel QR kód, díky němu by si mohli mapu otevřít ve svých mobilních telefonech a zadat si ji do navigace.

Na každém stanovišti by byl výstavní panel, obsahoval by informace týkající se undergroundové literatury. Také by se tam nacházel QR kód, který by zájemce odkázal na webové stránky projektu, konkrétně na audio nahrávku daného výkladu. Pokud by konkrétní stanoviště obsahovalo kvíz, pomocí QR kódu by se mohli zájemci dozvědět správné výsledky.

Své zážitky během procházení literární stezky by měli účastníci možnost sdílet na sociálních sítích za pomoci jednotného hashtagu *#prochazkouksrdciundergroundu*. Díky tomu bych měla možnost jejich příspěvky sdílet na projektovém Instagramu a mapovat tak jejich zážitky z cesty.

3.3 Dětský projekt

Jedním ze způsobů, jakým by se mohl projekt rozšiřovat, by bylo uspořádání dětské verze tohoto projektu. Ta by byla pouze jednodenní a téma projektu by se rozšířilo. Obsahovalo by exilovou literaturu a témata související s jednotlivými

---

¹⁶¹ *Náklady obětované příležitosti (Opportunity Costs)* [online]. 29. 9. 2017 [cit. 2022-02-03]. Dostupné z: <https://managementmania.com/cs/naklady-obetovane-prilezitosti>.

příslušníky undergroundové literatury. Celý projekt by byl pojatý hravou, odlehčenou formou. Pro tento projekt by byla vymyšlena také odlišná, kratší stezka.

Mezi jednotlivé činnosti, které by se na stanovištích konaly, patří např.:

- krátké povídání o kontextu doby
- kvízy – např. přiřazování autorů k jejich fotografiím
- doplňování písňových textů Karla Kryla
- venkovní fotografická dílna – s odkazem na fotografa Jana Ságla, švagra I. M. Jirouse
- umělecká dílna ve stylu land-artu – s odkazem na Zorku Ságlovou, přední představitelku českého land-artu a sestru I. M. Jirouse

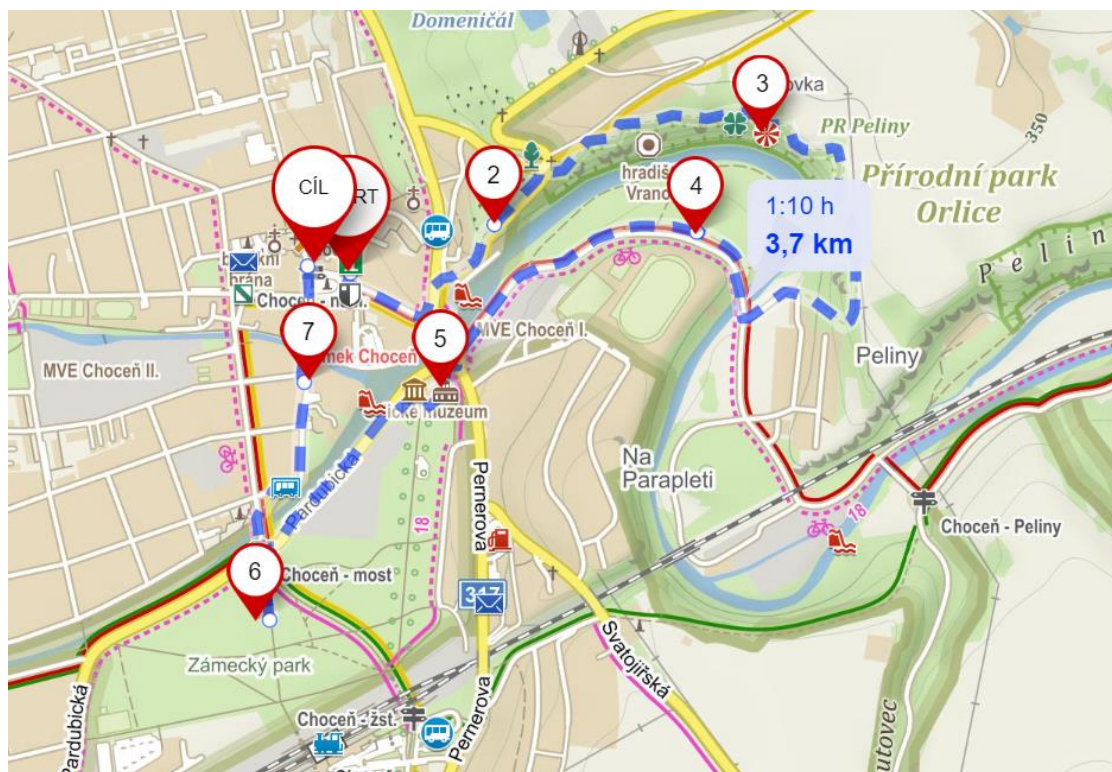
Propagace dílčího dětského projektu by probíhala obdobným způsobem jako u projektu hlavního. Byly by osloveny dětské kroužky a zájmové skupiny, které by mohly mít zájem tento projekt absolvovat (skauti, oddíl mladých ochránců přírody Spongilit nebo žáci Základní umělecké školy Choceň). Propagační materiály by byly navíc umístěny v základních školách.

3.3.1 Naplánování trasy

Trasa dětského projektu by měřila necelé čtyři kilometry. Start a cíl by byl opět na Tyršově náměstí v Chocni a měla by celkem osm stanovišť.

Plán trasy:

- Start – Tyršovo náměstí
- 2. zastávka – ulice Hřbitovní
- 3. zastávka – Doskočilova vyhlídka v Chocni
- 4. zastávka – přírodní rezervace Peliny
- 5. zastávka – zámek v Chocni
- 6. zastávka – Zámecký park
- 7. zastávka – choceňský Ostrov
- Cíl – Tyršovo náměstí v Chocni

Obrázek 2: mapa dětské stezky

Vlastní zdroj, mapa dětské stezky dostupná zde: <https://mapy.cz/zakladni?planovani-trasy&x=16.2293728&y=50.0001933&z=15&l=0&dim=61fbae044517644b9380bc36>.

3.4 SWOT analýza

Při tvorbě projektu se obvykle vyplatí sepsat si jeho slabé a silné stránky, k tomu slouží SWOT analýza. „SWOT analýza se používá na zhodnocení vnitřních a vnějších faktorů ovlivňujících úspěšnost organizace nebo nějakého konkrétního záměru. Konkrétně se hodnotí silné a slabé stránky, příležitosti a hrozby.“¹⁶²

3.4.1 Vnitřní analýza projektu

Při vnitřní analýze projektu se rozlišují silné a slabé stránky.

¹⁶² SWOT analýza [online]. 30. 9. 2020 [cit. 2022-02-04]. Dostupné z: <https://managementmania.com/cs/swot-analyza>.

Mezi silné stránky projektu patří:

- pohyb na čerstvém vzduchu
- je to vzdělávací program pojatý hravou formou, který by mohl zaujmout širší veřejnost
- je realizován v delším časovém úseku, není vázán na konkrétní datum
- dá se realizovat opakovaně, např. s jiným okruhem témat

Mezi slabé stránky projektu patří:

- slabou stránkou může být i již zmíněná realizace projektu ve venkovních prostorech, jelikož míra jeho úspěšnosti je z části odkázána na kvalitu počasí – tato slabá stránka by se dala eliminovat realizací projektu v letních měsících
- v případě realizace dětského vzdělávacího projektu je mou slabou stránkou malá zkušenost v práci s dětmi – tuto slabou stránku by bylo možno eliminovat např. vyzkoušením toho projektu se známými dětmi nebo využitím poradní pomoci s lidmi, kteří s dětmi pracují

3.4.2 Analýza vnějších vlivů

Při analýze vnějších vlivů se vyhledávají příležitosti a nástrahy projektu.

Mezi příležitosti projektu patří:

- choceňská příroda
- možnost spolupracovat s různými institucemi – např. ZUŠ, knihovna
- možnost vytvořit i dílčí dětský projekt určený přímo pro základní a střední školy

Mezi nástrahy projektu patří:

- nepříznivost počasí – tato nástraha by se dala eliminovat např. zorganizováním přednášky k danému tématu
- nepříznivost terénu (např. spadený strom přes cestu) – v tomto případě by bylo vhodné vymyslet jinou trasu

Závěr

Subkultura undergroundu měla v tehdejším Československu v kontextu s nastoleným totalitním režimem velmi příznačnou roli. Undergroundová literatura obvykle vystupuje proti své době a proti stálým kulturním a politickým konvencím. Odmítnutí těchto společenských norem, ignorace establishmentu, důraz na autentičnost, to jsou znaky, které jsou s touto subkulturou silně spjaty. Vývoj undergroundové kultury v Československu je možno řadit do pěti etap: přípravné období, padesátá léta, šedesátá léta, sedmdesátá léta a osmdesátá léta.

Přípravné období je datováno od konce čtyřicátých k ranému začátku padesátých let. Toto období zhruba pěti let před počátkem literárního undergroundu na území Československa definoval český literární kritik Miroslav Červenka také pojmem „ur-underground“. Do přípravného období se řadí básníci a spisovatelé Karel Marysko, Bohumil Hrabal a seskupení básníků okolo Zbyňka Fišera (Ivo Vodseďálek a Honza Krejcarová). Básníky okolo Zbyňka Fišera spojuje snaha odklonit své dílo od poetismu a za jejich manifest lze považovat jeho text *Poznámky k situaci umění 1948*.

Na počátku padesátých let vydal kolektiv autorů (Bohumil Hrabal, Egon Bondy, Jana Krejcarová, Mikuláš Medek a Zbyněk Sekal) manifest *Doslov aneb abdikace*, ve kterém se distancovali od nastavené totalitní ideologie a rozhodli se tvořit mimo oficiální sféru. Mezi významné počiny tohoto období patří Bondyho „totální realismus“ a Vodseďálkova „trapná poezie“.

Na počátku šedesátých let nastal v Československu tzv. „proces rozvolňování“ a řada autorů, kteří byli v minulých letech považováni za nonkonformní a byli odmítáni establishmentem, dostala šanci navrátit se do oficiálního proudu literatury. Z toho důvodu zažíval literární underground v tomto čase období stagnace. Mezi hlavní zástupce undergroundové literatury tohoto období stále patřili Egon Bondy a Ivo Vodseďálek.

V sedmdesátých letech byla středem zájmu undergroundové subkultury bigbeatová hudba. Mezi významná hudební seskupení patřily kapely The Primitives Group, Aktual, a především The Plastic People of the Universe. V této době taktéž

vznikly dva texty, které formovaly československý underground – *Invalidní sourozenci* od Egona Bondyho a *Zpráva o třetím hudebním obrození* Ivana Martina Jirouse.

V osmdesátých letech do undergroundové subkultury vstoupila nová generace, u které stále setrvávala silná inspirace západní kulturou (např. hnutí hippies). V samizdatu začaly vycházet undergroundové časopisy, mezi nejznámější se řadí např. periodikum *Revolver Revue*. Mezi spisovatele patřící do této etapy patří např. Jáchym Topol nebo Petr Placák.

Mezi důležité autory, kteří jsou spjati s undergroundovou literaturou, se řadí také Egon Bondy a Ivan Martin Jirous. Ke znakům objevujících se v tvorbě Egona Bondyho a jeho poetice „totálního realismu“ patří např. časté užívání erotických motivů, výsměch komunistickému režimu nebo odklon od obrazného pojmenování. Tyto jevy jsou silně obsaženy v jeho básnické skladbě *Deník dívky, která hledá Egona Bondyho*. Skladba byla napsána roku 1971. Lyrickým subjektem této lyrickoepické skladby je dívka, která silně vystupuje vůči zaběhlým společenským normám a snaží se vymanit z každodenního stereotypu socialistického života. Dívka ztvárňující svobodu je v protikladu s nesvobodnou realitou života v totalitním státě.

Básnická sbírka Ivana Martina Jirouse *Magorovy labutí básně* obsahující básně z let 1981-1985 reflektuje básnickovy zkušenosti z vězeňského pobytu. Skládá se z melancholických a religiózních básní. Tato atmosféra je zároveň básníkem narušována ironií a místy až vulgárním jazykem, které jsou ve sbírce v protikladu s náboženskými motivy. Ve sbírce je motiv víry dominantní, i přes to je napsána autenticky a Jirous v ní využívá metody hry se slovy a slovní hříčky.

Seznam použité literatury

Primární literatura

BONDY, Egon. *Básnické spisy II.: 1962-1975*. Praha: Argo, 2015. ISBN 978-80-257-1574-1.

ERBEN, Karel Jaromír. *Kytice* [online]. Praha: Městská knihovna Praha, 2010, s. 37 [cit. 2022-01-11]. Dostupné z: <https://web2.mlp.cz/koweb/00/03/37/00/42/kytice.pdf>.

JIROUS, Ivan Martin. *Magorovy labutí písně*. Praha: Torst, 2006, s. 13. ISBN 80-7215-296-3.

JIROUS, Ivan Martin. *Magorův zápisník* [online]. Praha: Městská knihovna v Praze, 2020 [cit. 2021-12-14]. Dostupné z: https://web2.mlp.cz/koweb/00/04/51/32/80/magoruv_zapisnik.pdf.

Sekundární literatura

CATALANO, Alessandro. „Úloha Koláře se trochu přeceňuje.“ Totální realismus a moralizující literatura. *Host*. Brno, 2006, s. 37.

JANOUSEK, Pavel a kol. *Přehledné dějiny české literatury 1945-1989*. Praha: Academia, 2012. ISBN 978-80-200-2057-4.

KUDRNA, Ladislav. STÁREK ČUŇAS, František. *Kniha v barvě krve: Násilí komunistického režimu vůči undergroundu*. Praha: Academia, 2020. ISBN 978-80-200-3207-2.

KUŽEL, Petr a kol. *Myšlení a tvorba Egona Bondyho*. Praha: Filosofia, 2018. ISBN 978-80-7007-525-8.

MACHOVEC, Martin, ed. *"Hnědá kniha" o procesech s českým undergroundem*. Praha: Ústav pro studium totalitních režimů, 2012. ISBN 978-80-87211-74-8.

MAINX, Oskar. *Poezie jako mýtus, svědectví a hra: Kapitoly z básnické poetiky Egona Bondyho*. Ostrava: Protimluv, 2007. ISBN 9788025402481.

PILAŘ, Martin. *Underground: Kapitoly o českém literárním undergroundu*. Brno: Host, 2002. ISBN 80-86055-67-1.

PUTNA, Martin C. *Česká katolická literatura 1945–1989*. Praha: Torst, 2017. ISBN 978-80-7215-554-5.

RIEDEL, Jaroslav. *Plastic People a český underground*. Praha: Galén, 2017. ISBN 978-80-7492-291-6.

ŠVEHLA, Marek. *Magor a jeho doba*. Praha: Torst, 2017. ISBN 978-80-7215-555-2.

Internetové zdroje

- ČECHÁKOVÁ, Petra. *Stále stejný Jirous?* [online]. 2005, **XXI** (4), 8–9 [cit. 2022-01-20]. Dostupné z: <https://wayback.webarchiv.cz/wayback/20171019100029/http://casopis.hostbrno.cz/archiv/2005/4-2005/stale-stejny-jirous>.
- DOLEŽALOVÁ, Jana. *Pravdivý příběh Plastic People: Ivan Martin Jirous vzpomíná na kultovní hudební skupinu* [online]. 26. 7. 2021 [cit. 2021-11-19]. Dostupné z: <https://vltava.rozhlas.cz/pravdivy-pribeh-plastic-people-ivan-martin-jirous-vzpomina-na-kultovni-hudebni-8003159>.
- FRIDRICH, Radek. *Bondy! Howgh! Tvar: Literární občasník* [online]. 23. 9. 2010 [cit. 2021-12-15]. Dostupné z: <http://old.itvar.cz/prilohy/42/Tvar15-2010.pdf>.
- HRABALIK, Petr. *Čs. underground 80. let – přímá návaznost na hippies a tuzemské „plastikové“ společenství* [online]. [cit. 2021-11-24]. Dostupné z: <https://www.ceskatelevize.cz/specialy/bigbit/ceskoslovensko/clanky/228-cs-underground-80-let-prima-navaznost-na-hippies-a-tuzemske-plastikove-spolecenstvi/>.
- HRABALIK, Petr. *Počátky čs. undergroundu* [online]. [cit. 2021-11-17]. Dostupné z: <https://www.ceskatelevize.cz/specialy/bigbit/ceskoslovensko/70-leta/clanky/237-pocatky-cs-undergroundu/>.
- HULEC, Vladimír. *Na oáze bez Magora. Divadelní noviny* [online]. 12. 10. 2020 [cit. 2021-12-08]. Dostupné z: <https://www.divadelni-noviny.cz/na-oaze-bez-magora>.
- JANDOUREK, Jan. *Egon Bondy: Ikona undergroundu i STBácký udavač, který uhořel ve vlastní posteli. Reflex* [online]. 20. 1. 2020 [cit. 2021-12-12]. Dostupné z: <https://www.reflex.cz/clanek/causy/73273/egon-bondy-ikona-undergroundu-i-stbacky-udavac-ktery-uhorel-ve-vlastni-posteli.html>.
- KRASNICKÁ, Jaroslava. *Big beat. Naše řeč* [online]. 1965, **48**(1) [cit. 2021-11-17]. Dostupné z: <http://nase-rec.ujc.cas.cz/archiv.php?art=5103>.
- MACHOVEC, Martin. *Slovník české literatury po roce 1945* [online]. 5. 12. 2018 [cit. 2022-02-25]. Dostupné z: <http://www.slovníkceskeliteratury.cz/showContent.jsp?docId=1038>.
- Náklady obětované příležitosti (Opportunity Costs)* [online]. 29. 9. 2017 [cit. 2022-02-03]. Dostupné z: <https://managementmania.com/cs/naklady-obetovane-prilezitosti>.
- PETRUSEK, Miroslav. NEŠPOR, Zdeněk R., ed. *Subkultura – Sociologická encyklopedie* [online]. Sociologický ústav AV ČR [cit. 2022-02-17]. Dostupné z: <https://encyklopedie.soc.cas.cz/w/Subkultura>.

RAJLICHOVÁ, Eva. *Proces s Plasty byl boj proti undergroundu. Začal před 40 lety* [online]. 21. 9. 2016 [cit. 2021-11-20]. Dostupné z: https://www.irozhlas.cz/veda-technologie_historie/proces-s-plastiky-byl-boj-proti-undergroundu-zacal-pred-40-lety_201609210600_jrapek.

RAUVOLF, Josef. *Underground – společenství invalidních sourozenců* [online]. 23. 7. 2015 [cit. 2021-11-05]. Dostupné z: <https://www.moderni-dejiny.cz/clanek/underground-spolecenstvi-invalidnich-sourozencu/>.

SWOT analýza [online]. 30. 9. 2020 [cit. 2022-02-04]. Dostupné z: <https://managementmania.com/cs/swot-analyza>.

Seznam obrázků

Obrázek 1: mapa stezky	53
Obrázek 2: mapa dětské stezky	59